

УКРАЇНСЬКИЙ НЕНАСИЛЬНИЦЬКИЙ ГРОМАДЯНСЬКИЙ СПРОТИВ У ЧАС ВІЙНИ

Аналіз трендів, впливів і викликів, що
постали перед ненасильницькою дією в
Україні між лютим і червнем 2022

Феліп Даца С'єрра

Про цей проект

Цей звіт написаний Феліпом Дацою в рамках проекту Міжнародного Каталонського Інституту Миру (МКІМ) та Міжнародного Інституту Ненасильницької Дії (МІНД) для вивчення ненасильницької дії в Україні в період між лютим і червнем 2022 року. Цей проект також отримав неоціненну підтримку від Єнського університету імені Фрідріха Шиллера та німецької неурядової організації з розбудови миру «Коридори: діалог через співпрацю».

Цей проект також був підтриманий Міжнародною коаліцією «Усе заради миру», яка прагне пропагувати ненасильство і розбудову миру в Україні та решті регіону.

Знахідки та висновки є результатом авторського дослідження, але вони також були доповнені вкладом багатьох українських науковців, активістів та інших політичних і соціальних акторів. Жоден з них не відповідальний за думки, висловлені в цьому звіті, кінцеву відповідальність за них несе автор.

Про автора

Феліп Даца — професор паризького Інституту політичних досліджень та Відкритого університету Каталонії. Він спеціалізується на соціальній трансформації, адвокації та правах людини. Автор понад 15 років працював з питаннями розбудови миру і ненасильницької дії у Південній та Східній Європі, на Північному Кавказі, у Північній Африці та на Близькому Сході.

Подяки

Автор хотів би висловити глибоку вдячність усім людям, що брали участь у підготовці цієї публікації, і особливо тим, хто надавав свої свідчення, ділився власним досвідом і думками.

Вагомий внесок для цього звіту зробили Данило Шевченко, Ангеліна Грицей, Катерина Корпало та Катерина Шумська, а також інші студенти Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Підтримка всієї команди, що проводила польові дослідження, а саме Наталії Ватаманюк, Артура Кадельника, Оксани Портян, Лізи Пирожкової та Тараса Колотила, також була ключовою.

Автор також хотів би подякувати доктору Івану Гомзі, докторці Тетяні Кисельовій, Андре Каменщикову, Крістіанові Герболцгаймеру, Марії Лєвоновій, Симонетті Констанцо, Люці Гервасоні, Марі Бенсені та Марті Олівелла за їхні відгуки і коментарі.

І, нарешті, автор хотів би подякувати людям, які надихали і підтримували початок цього дослідження, особливо Галині Ватаманюк, Тарасу Прокопу та Лорені Сопена.

Посилання на звіт

Даца, Ф. Український ненасильницький громадянський спротив у час війни: Аналіз трендів, впливів і викликів, що постали перед ненасильницькою дією в Україні між лютим і червнем 2022. — ICIP & Novact, Барселона, 2022.

Daza, F. (2022). *Ukrainian Nonviolent Civil Resistance in the face of war: Analysis of trends, impacts and challenges of nonviolent action in Ukraine between February and June 2022*. ICIP & Novact. Barcelona, 2022.

Опубліковано:

Міжнародним Каталонським Інститутом Миру (МКІМ), Міжнародним Інститутом Ненасильницької Дії (МІНД), Єнським університетом імені Фрідріха Шиллера та німецькою неурядовою організацією з розбудови миру «Коридори: діалог через співпрацю».

Редагування, дизайн і макет: Пау Фабєргат, www.guspiragraphics.com

Фотографії: Наталія Гантімурова, Лорена Сопена, Роман Балюк та «Суспільне Херсон»

ЗМІСТ

ВСТУП	7
ПОНЯТІЙНА РАМКА: ЦІЛІ, МЕХАНІЗМИ ЗМІНИ І МЕТОДИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПРОТИВУ	9
УКРАЇНА: СТО РОКІВ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СПРОТИВУ	12
АНАЛІЗ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ДІЇ В УКРАЇНІ	17
КОНТЕКСТ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ	17
ЕВОЛЮЦІЯ І ТРЕНДИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ДІЇ.....	17
ДИНАМІКА НЕНАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ	22
ВПЛИВИ І ВИКЛИКИ ПЕРЕД НЕНАСИЛЬНИЦЬКИМ ГРОМАДЯНСЬКИМ СПРОТИВОМ	28
ПЕРЕШКОДЖАННЯ РОСІЙСЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ І ПОЛІТИЧНИМ ЦІЛЯМ.....	28
РОЗХИТУВАННЯ ВЛАДНИХ СТОВПІВ КРЕМЛЯ	29
ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ	32
ГРОМАДЯНСЬКА СТІЙКІСТЬ	34
ПОСИЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ВРЯДУВАННЯ.....	34
НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА	35
СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ.....	35
ПІДЗВІТНІСТЬ	36
10 РЕКОМЕНДАЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СПРОТИВУ	38
БІБЛІОГРАФІЯ	40
ДОДАТОК	42

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Україна – це країна з понад століттям досвіду ненасильницької дії. Ці значні спроможності, поєднані з неформальними владними мережами на локальному рівні та живим переплетінням дружних самоорганізованих громад і організацій, що займаються адвокацією прав людини, медіацією та діалогом заради трансформації конфлікту, могли б частково пояснити «спонтанність» і поширеність ненасильницького громадянського спротиву на ранніх стадіях російсько-го вторгнення між лютом і червнем 2022 — в період, який аналізується в цьому дослідженні.

Знахідки і висновки цього звіту базуються на аналізі 235 ненасильницьких дій по всій країні та польовому дослідженні, що включало 55 інтерв'ю з українськими політичними і соціальними лідерами, науковцями й активістами. Широка громадська мобілізація й організованість викристалізувалася у сотні ненасильницьких дій протесту (148), відмови співпрацювати (51) та ненасильницькі інтервенції (36). Географічно більшість цих дій відбувалася в південних областях (Херсонській та Запорізькій), що показує стійкість ненасильницького опору в областях під окупацією. У лютому та березні тимчасово домінували публічні протестні дії, але їхня кількість радикально скоротилася наприкінці березня через посилення репресій і викрадень активістів на окупованих територіях. Починаючи з квітня, ненасильницький опір трансформувалася в «невидимі» комунікаційні дії, відмову від співпраці та ненасильницькі інтервенції, що створювали структури паралельного самоврядування. Ненасильницький громадянський спротив був проаналізований у семи сферах дії з конкретними впливами й викликами:

1. ПЕРЕШКОДЖАННЯ РОСІЙСЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ І ПОЛІТИЧНИМ ЦІЛЯМ

- **Впливи:** Ненасильницький спротив завадив деяким довгостроковим військовим і політичним цілям російської влади, наприклад, інституціоналізації військової окупації й репресій на окупованих територіях.
- **Виклики:** Ненасильницька дія співіснує й часто взаємодіє зі збройним опором. Межі між цими двома типами опору розмиваються у таких сферах, як захист цивільних, альтернативні системи комунікацій та побудова інфраструктури для протидії наступаючій російській військовій машині.

2. РОЗХИТУВАННЯ ВЛАДНИХ СТОВПІВ КРЕМЛЯ

- **Впливи:** Постійні публічні демонстрації, навіть у традиційно проросійських українських регіонах як, наприклад, Херсон, з широким використанням українських прапорів і символіки, спростували російський наратив про звільнення українського народу як ціль вторгнення.
- **Виклики:** Хоча вона і є стратегічно важливою, досі не було достатньо проартикульовано ненасильницьку стратегію деморалізації опонента і дій братання, що могли б призвести до зростання випадків дезертирства в російській армії. Також, попри незадоволення у російській громадській думці, наразі не існує умов для налагодження діалогу і спільних дій соціальних акторів по різні боки конфлікту.

3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ

- **Впливи:** Організоване громадянське суспільство побудувало широку захисну систему для відпрацювання завдань з евакуації, транспортування та релокації населення, в тому числі фінансової підтримки, консультування і психологічної допомоги для жінок,

правозахисників та інших груп, яких зачіпає насильство. У цьому сенсі ненасильницька дія зробила можливим розпочати переговорний процес між місцевими громадами і російською армією з метою захисту цивільного населення і громадської інфраструктури.

- **Виклики:** Система цивільного захисту є великою мірою волонтерською й потребує додаткового навчання. Питання відмови від служби та дезертирства українських солдатів є соціальним «табу», що включає зокрема стигматизацію і криміналізацію. На жаль, ненасильницьку дію неможливо розвивати на таких територіях, як Маріуполь, Ірпінь чи Буча, де перемогло насильство і масові вбивства цивільних.

4. ГРОМАДЯНСЬКА СТІЙКІСТЬ

- **Вплив:** Комунікативні дії, спрямовані на великі аудиторії, були ключовими для запобігання паніці. Аналогічно, такий тип дій уможливив підтримку підпільного ненасильницького опору в зонах під окупацією й підтримку морального стану населення.
- **Виклики:** Репресії на територіях під окупацією доповнилися вибірковими арештами, викраденнями людей і випадками тортур, що підсилило страх ненасильницьких активістів.

5. ПОСИЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ВРЯДУВАННЯ

- **Впливи:** Ненасильницька дія мала суттєвий вплив на збереження згуртованості, посилення соціальних акторів на місцевому рівні й покращення координації між місцевою владою і громадянами. У результаті цього впливу посилювалося місцеве самоврядування, що тісно пов'язано з процесами політичної децентралізації та демократизації в Україні.
- **Виклики:** Крім моніторингу воєнних злочинів та молодіжних волонтерських ініціатив, переважна більшість ненасильницьких дій на місцевому рівні не координувалася на національному рівні, що призводило до проблем з комунікацією і неефективності. Тенденція до централізованого прийняття рішень щодо реконструкції країни в президентському кабінеті маргіналізувала пророблену роботу, потреби і вимоги соціальних акторів на місцевому рівні.

6. НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ

- **Впливи:** Солідарність українського народу є можливістю для зустрічі громад сходу і заходу. Ненасильницька дія має фундаментальний характер культурного опору, який вносить вклад в консолідацію української ідентичності.
- **Виклики:** Існує суттєва потреба в міжсхідній медіації та, з плином часу, існують серйозні ризики зростання соціальної поляризації. Медіація та фасилітація громадянського діалогу вимагають підтримки, щоб вони могли встигати за зростанням потреб у соціальній медіації. Організації, що працюють над моніторингом російської пропаганди та напрацьовують нові ненасильницькі наративи, потребують підтримки, щоб впливати на громадську думку. Низький рівень зацікавленості частини українських соціальних акторів у побудові ініціатив діалогу чи трансформації конфлікту з російськими чи регіональними колегами.

7. ПІДЗВІТНІСТЬ

- **Впливи:** Стійка інфраструктура моніторингу воєнних злочинів, створена провідними організаціями у сфері прав людини та адвокаційних центрів в Україні, дозволила зібрати та верифікувати тисячі випадків серйозних порушень, вчинених російськи-

ми військами. Ці дії допомогли запобігти безпорадності українського населення, що постраждало від війни, та дозволили громадянам викривати пошкодження фізичної інфраструктури та жорстокість проти цивільного населення з допомогою різних фізичних і психологічних засобів.

- **Виклики:** Потреба посилити процеси перехідного правосуддя через включення механізмів правди, справедливості, відшкодування та примирення. Один з перших викликів у цьому сенсі буде також визнання порушень прав людини, вчинених обома сторонами конфлікту. Також важливо працювати над розділенням даних про порушення прав людини, вчинених солдатами, цивільними та військовими і приватними безпековими компаніями.

ВСТУП

26 лютого 2022 року фото українських громадян, що стали на шляху колони російських танків у маленькому містечку Бахмач на півночі України, облетіло весь світ¹. Це були перші акції, з яких почався ненасильницький спротив російському вторгненню, а з ними — і це дослідження. Як бджолиний рій, українське суспільство спонтанно і мужньо організувало сотні ненасильницьких акцій — від актів громадянської непокорі до захисту й евакуації цивільних. Масовий ненасильницький громадянський опір може стати вирішальним у завершенні російської окупації й розвитку процесу демократизації й консолідації мультикультурної української ідентичності.

Тим не менше, воєнні барабани взяли гору в публічних дискусіях, поступово витіснивши ініціативи ненасильницької трансформації й побудови миру. Машина пропаганди поляризувала воюючі суспільства², заглушивши голоси незгодних з війною. Результатом стали людська катастрофа³, зростання глобальних військових витрат⁴ і нова війна економік на старому континенті⁵ у пост-пандемічний період.

У цьому звіті досліджується український ненасильницький спротив російській агресії в період між 24 лютого і 30 червня 2022 року з метою визначення його організа-

ційної динаміки, його впливу в контексті війни і шляхів підтримки залучених у нього соціальних акторів. Тому це дослідження адресоване не лише тим акторам, що підтримують трансформацію конфлікту в Україні та регіоні, але також для всіх організацій чи осіб, залучених або зацікавлених у ненасильницькому спротиві і трансформації конфлікту. Український досвід безперечно унікальний, і завдяки ньому ми можемо знайти нові шляхи цивільного втручання у глобальні кризи без застосування зброї.

Зважаючи на це прагнення, звіт поділений на п'ять розділів. У першому ми визначаємо поняттєву рамку ідей і політичних теорій, що підтверджують правомірність цілей, динаміки і результатів ненасильницького спротиву. У другому ми визначаємо загальний контекст, який формує потужний досвід українського ненасильницького спротиву. У третьому ми аналізуємо еволюцію, особливості та акторів ненасильницького спротиву в цій країні. У четвертому ми описуємо результати, яких досяг ненасильницький спротив наразі, а також виклики, з якими він зіткнувся. У п'ятому ми формулюємо ряд рекомендацій для політичних і соціальних акторів щодо того, як підтримувати ненасильницький громадянський спротив в Україні та решті регіону.

Методологічне уточнення

Це дослідження відображає історії та свідчення головних діячів ненасильницького спротиву в українському громадянському суспільстві, намагається зрозуміти їхні мотивації, виклики і стратегії опору в контексті високих ризиків і насильства. Цей звіт спирається на емпіричний підхід, базований на зборі якісних і кількісних даних. Ми спираємося на польові дослідження, проведені між 2 і 18 квітня 2022 року, коли ми збирали дані та свідчення у формі напівструктурованих персональних інтерв'ю та фокус-груп з понад 55 політичними та соціальними акторами, в тому числі представниками публічних і релігійних інституцій, громадських організацій, самоорганізованих груп, академічних експертів. Ми також проводили онлайн-інтерв'ю з активістами на тимчасово окупованих територіях, пере-

¹ Дія 3 з Бази даних ненасильницьких дій в Україні (див. Додаток 1).

² Антон Олейнік «Висвітлення в ЗМІ у час війни формує думки про російське вторгнення в Україну»: Anton Oleinik. *War-time media reporting is shaping opinions about Russia's Ukraine invasion*. The Conversation, April 4, 2022. <https://theconversation.com/war-time-media-reporting-is-shaping-opinions-about-russias-ukraine-invasion-180107>.

³ Див. <https://www.ohchr.org/en/news/2022/07/ukraine-civilian-casualty-update-4-july-2022>

⁴ Щоб знайти більше інформації про європейське і глобальне переозброєння, див. <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2022-07-07/great-global-rearmament>; а також останні дані SIPRI за 2021: <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/world-military-expenditure-passes-2-trillion-first-time>.

⁵ Еліз Вінсент, «Макрон каже, що Франція має перейти на військову економіку, оголосивши переоцінку військового бюджету»: Elise Vincent. *Macron Says France Must Enter War Economy Announcing Military Budget Re-evaluation*. Le Monde, June 14, 2022. Доступно за посиланням тут: https://www.lemonde.fr/en/france/article/2022/06/14/macron-says-france-must-enter-war-economy-announcing-military-budget-re-evaluation_5986750_7.html

дусім з Херсона та Мелітополя. На більшість з цих свідчень у цьому звіті є посилання, за винятком випадків, коли з міркувань безпеки було вирішено залишити їх анонімними. У кожному випадку зазначено принаймні профіль і гендер: «ч» — чоловік, «ж» — жінка. Також ми ідентифікували 235 засвідчених ненасильницьких дій в періоді між 24 лютого і 30 червня, верифікували і систематизували їх, що дозволило нам виявити тренди у ненасильницькому спротиві. І, нарешті, ми використали фундаментальні тексти про ненасильницький спротив загалом, а також загальну мобілізацію в Україні зокрема, щоб аргументувати і підтвердити правомірність результатів дослідження.

ПОНЯТІЙНА РАМКА: ЦІЛІ, МЕХАНІЗМИ ЗМІНИ І МЕТОДИ НЕНАСИЛЬНИЦЬ- КОГО СПРОТИВУ

Конфлікт — це боротьба за владу, що може призвести до насильницької або ненасильницької конфронтації. Обидва випадки мають певні спільні соціальні, економічні, психологічні та фізичні засоби досягнення цілей сторін (Beer, 2021). Під час збройних конфліктів ми схильні вважати, що найефективнішим варіантом перемогти ворога є взяти до рук зброю, але, роблячи так, ми губимо ідею, що війни є «продовженням політики іншими засобами»⁶. Ненасильницький підхід розуміє, що за цими конфліктами є політичні та військові особи, відповідальні за рішення, і це саме вони приймають рішення, що покірно виконуються нижчими ланками військової ієрархії. Ненасильство стверджує, що цій класичній схемі монолітної влади можливо протидіяти, спираючись на принципи непокори (de la Voéite, 2012; Thoreau, 2020).

Ненасильство базується на згідницькій теорії влади. Джин Шарп базував ненасильницьку дію на принципі, що урядова або ієрархічна система не може підтримувати свою владу, якщо населення не кориться й відмовляється виконувати накази (1973). Спираючись на цю політичну теорію, ми приймаємо поняття ненасильницької дії як «таких методів протесту, опору й інтервенції, що не вдаються до фізичного насильства і в яких учасники групи роблять або відмовляються робити певні речі» (Sharp, 1973). На відміну від насильницької дії, ненасильство прагне впливати на дії опонента, його моральний і психологічний стан, без погроз або використання насильства, змінювати його уявлення про конфлікт,

брататися і переконувати скласти зброю. Ефективність ненасильницької дії залежить від утримування її динаміки та відмови поєднувати її зі збройним опором.

Акти ухиляння і залучення, або ж їхнє поєднання, можуть спричиняти зміни в поведінці опонента. Це те, що Джордж Лекі (1968) та пізніше Джин Шарп (1973) називають «механізмами зміни» і які класифікуються в чотири ефекти: 1) навернення: опонент повністю приймає вимоги ненасильницької групи; 2) примирення, яке включає часткове прийняття вимог відповідно до розрахунків втрат і вигоди опонентом; 3) стримування, яке включає капітуляцію опонента через колапс одного чи більше «стовпів влади» опонента; 4) розпад, який стається, коли значна маса населення підтримує паралельну владну структуру, спричиняючи цим падіння старого режиму. Майкл Бір додає п'ятий механізм, що базується на відступі опонента, що назавжди чи тимчасово віддає свій владний вплив ненасильницькій групі (2021). Наприклад, затята відмова співпрацювати може впливати на спроможність владної верхівки використовувати владу й провокувати зсуви у лояльності чи навіть перехід на інший бік її політичних прибічників чи військових (Beer, 2021). З цих причин деякі автори, наприклад Воллес, вважають ненасильство ефективнішим за насильницьку дію в стримуванні супротивника, оскільки тоді стовпи його влади підриваються: це може змусити його вступити в переговори або відступити з поля бою (2017).

Але ненасильство — це не лише стратегічний розрахунок перемогти опонента (ненасильницька боротьба), воно також ефективне для захисту цивільних (ненасильницька інтервенція) чи захисту певних соціальних груп (ненасильницький захист), не порушуючи при цьому наші моральні принципи (Wallace, 2017). Це дослідження розглядає різноманітні спроможності ненасильства переконати агресора зупинити насильство, одночасно захищаючи населення, проти якого насильство вчиняється, зберігаючи соціальне ціле та систему цінностей.

У цьому сенсі для нашого дослідження є релевантним проаналізувати демократизуючу

⁶ Ця ідея була сформульована батьком військової стратегії та автором трактату «Про війну» Карлом фон Клаузевіцом.

дію ненасильства. Процес демократизації починається з поняття влади, що дозволяє громадам створювати і обирати, в якому суспільстві вони хочуть жити відповідно до їхніх особистих преференцій (Welzel, 2009). Ненасильство будує колективну владу через визначення спільного бачення і цілей у горизонтальній структурі, що дозволяє позитивні інтеракції та егалітарний розподіл ресурсів (Ganz, 2010). Для Сола Алінски, батька громадської організації, демократичний концепт влади людей не є просто розвитком ненасильницьких кампаній, а трансформацією владних відносин (2010). Він творить соціальну зміну з самої структури ненасильницької організації та дії у відношенні до етичних принципів відповідності мети і засобів. Ненасильницькі рухи роблять внесок в трансформацію практик і вертикальних систем влади для розвитку нового типу врядування (Beissinger 2002; Ulfelder 2005). Магатма Ганді вважав цей вид влади «swaraj» — самоврядування (1997) для створення нового соціального контракту, що базуватиметься на істині (satyagraha) та ненасильстві (ahimsa). У роботі Еріки Ченовет та Марії Стефан «Чому громадянський опір працює», що базується на аналізі 323 насильницьких і ненасильницьких кампаній в проміжку між 1900 і 2006 роками, робиться висновок, що ненасильницькі кампанії є ефективнішими за насильницьку дію в досягненні їхніх цілей, зокрема і тому, що вони можуть робити ефективніший внесок у розбудову стійких мирних демократій (2011). Одним з ключових елементів успіху є спроможність мобілізувати широкі й різноманітні групи населення в децентралізований

спосіб. Широка участь суспільства є відображенням народної влади й дає легітимацію та тривкість процесам соціальної трансформації, якої прагнуть ненасильницькі рухи. Перед тим як аналізувати ненасильницькі дії, ідентифіковані в Україні, ми почнемо з класифікації, запропонованої Джином Шарпом у 1973 році, зокрема з адаптаціями, запропонованими Майклом Е. Біром (2021). Так, ненасильницькі методи діляться на такі три категорії:

- **Протест (акт вираження):** переважно символічні дії, спрямовані на переконання опонента або третіх сторін змінити їхні політики або ж виразити своє неприйняття або незгоду з ними;
- **Відмова від співпраці (акт ухиляння):** базується на відмові від підтримки або покори практикам опонента на політичному, соціальному чи економічному рівні;
- **Ненасильницька інтервенція (акт залучення):** коли ненасильницька група приймає більш активну роль в інтервенції, щоб завадити опоненту досягнути його цілей або ж для створення паралельних структур самозабезпечення або врядування, що маргіналізує дії опонента і в той же час відповідає потребам населення.

Бір правильно вказує, що ці три типи методів можуть мати конфронтаційний (стримуючий) і конструктивний (переконуючий) вимір. Таблиця нижче підсумовує всесвіт ненасильницьких дій, як їх бачить цей автор:

Всесвіт ненасильницьких методів

Поведінка опору	Природа тактичних стимулів	
	Конфронтація (стримувальний)	Конструктивний (переконуючий)
Говоріння (акти вираження чи протесту)	<u>Протест</u> Комунікативні дії осуду чи стримування (наприклад, марш)	<u>Заклик</u> Комунікативні дії з метою нагородити або переконати опонента (наприклад, братання)
Недіяння (акти ухиляння чи відмови співпрацювати)	<u>Відмова співпрацювати</u> Відмова підкорюватися наказами/законам чи поводитися у спосіб, який не очікується в рамках даної системи (наприклад, страйки чи бойкоти)	<u>Утримання</u> Зупинка або тимчасова зупинка запланованої або вже початої дії з метою нагородити або переконати опонента (наприклад, тимчасова зупинка страйку)
Дія або творення (акти залучення або ненасильницької інтервенції)	<u>Руйнівна інтервенція</u> Акція прямої дії для конфронтації з іншою стороною з метою зупинити, перервати або змінити її поведінку (наприклад, блокада)	<u>Творча інтервенція</u> Акція прямої дії, що формує або витворює альтернативні поведінки та інституції чи захоплює існуючі інституції (наприклад, паралельні структури самоврядування).

Джерело: адаптована таблиця з книги Майкла Е. Біра, «Тактики громадянського спротиву у 21 столітті».

Для кожної з категорій Джин Шарп детально лізує численні конкретні дії. Вони зібрані у широковідомому списку 198 методів ненасильницького спротиву⁷. Також для цього дослідження ми розглядали оновлення ненасильницьких методів від Майкла Біра (2021) та Мері Джойс і Патрика Майєра⁸, щоб краще адаптувати український контекст з сучасним технологічним прогресом. По-перше, дії культурного спротиву пов'язані з мистецьким чи літературним вираженням (мурали, комікси, логотипи, мультфільми, музика, скульптури, кіно, документалістика, партизанські та невидимі театри, поезія, памфлети, публікації, мирні простори, тощо), що поєднуються з символічними актами, визначеними Шарпом, як, наприклад, демонстрацією прапорів та символів культурної ідентичності або співом національних гімнів. По-друге, дії громадянського спротиву артикульовані через активізм за права людини й повагу до міжнародного права. Це включає дії з захисту конкретних прав людини, моніторинг воєнних злочинів чи захист правозахисників. По-третє, дії громадянського опору з гендерної перспективи, що дозволяють підсилити роль жінок та гендерних/сексуальних меншин в процесі винайдення інноваційних та ефективних дій для створення горизонтальних мереж, підтримки ненасильницької дисципліни, процесів громадянської непокори, серед іншого. Ці дії підвищують солідарність і внутрішню згуртованість груп у конфронтації з владними відносинами системи патріархату. По-четверте, традиційні ненасильницькі дії, що підсилюють нові технологічні, в тому числі живі трансляції, хештег-трендинг, вплив на онлайн-пошуковики, маптивізм, QR-коди чи самостеження, серед іншого.

⁷ Повний список можна отримати за цим посиланням: <https://www.aeinstein.org/nonviolentaction/198-methods-of-nonviolent-action/> База даних Глобальної ненасильницької дії надає визначення і приклади кожного виду дії, означені Джином Шарпом. Цей проект був втілений кафедрою вивчення миру і конфліктів Свортморського коледжу у Сполучених Штатах. Онлайн база даних доступна тут: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/browse-methods>

⁸ Внесок Джойс і Майєра оформився у проект «Громадянський опір 2.0», базу даних, що оновлює список зі 198 ненасильницьких методів, запропонованих Джином Шарпом, з перспективи новітніх технологій. Інформація цього проекту доступна тут: <https://commonslibrary.org/198-nonviolent-methods-upgraded/>

УКРАЇНА: СТО РОКІВ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СПРОТИВУ

Україна — це нація, що була під контролем багатьох влад. Правління Оттоманської, Австро-Угорської та Совецької імперій не завадило розвитку тут різноманітних ідентичностей і субкультур. Згідно з Євгеном Глібовицьким, професором Українського Католицького Університету, «Україна — це тигель багатьох ідентичностей, що зберігають свої відмінності, але діють як єдина екосистема»⁹. Постійний опір зовнішнім впливам призвів до розвитку певної анархічності в українській ідентичності. Професор Київської Школи Економіки Іван Гомза стверджує, що триває невпинна дискусія про анархічний характер цієї нації¹⁰. Насправді, в період між падінням царської імперії у 1917 році й російською революцією, один з найбільш важливих анархістських рухів у Європі розвинувся в Україні. Між 1917 і 1922, Нестор Махно очолював цей рух зі створення самоорганізованих громад у південних і північних регіонах країни¹¹. У цей період різні групи боролися за незалежність та створення нових форм самоорганізації. У 1917 році, наприклад, один з перших великих народних демонстрацій в Україні була організована в Херсоні з вимогою визнання української ідентичності і права на самоврядування¹².

Совецький Союз намагався підкорити український народ через централізацію влад-

них структур і поняття глобальної совєцької ідентичності, базованої на комуністичних принципах. Щоб цього уникнути, український народ виробив два типи інституційних структур: з одного боку, неефективні державні інституції, з іншого боку — неформальні мережі й інститути влади самоврядування, де місцеві інституції виходили за рамки своїх початкових функцій, наприклад, коли церковні парафії працювали як банки¹³. Це посприяло створенню центрів соціального капіталу й горизонтальних мереж, базованих на довірі. Згідно з професоркою Ольгою Онуч, «Україна мала більше дисидентів на душу населення ніж будь-яка з інших совєцьких республік; це було дуже активне місце»¹⁴. Попри совєцькі репресії, Україна розвивала інтелектуальні та культурні рухи, що заявляли про свою українську ідентичність, починаючи з поезії одного з батьків української літератури — Тараса Шевченка (1814-1861), з впливовими авторами, як, наприклад, письменниця-феміністка Леся Українка (1871-1913) чи Василь Стус, представник протестного руху шістдесятників, який помер у концентраційному таборі в 1985¹⁵.

Розпад Совецького Союзу не дав початку новому суспільству, але він дав початок важливим соціальним мобілізаціям. Незалежність від Совецького Союзу, оголошена 24 серпня 1991 року, не переросла в побудову нового соціального контракту, оскільки нова українська держава успадкувала централізовані владні структури, соціальну недовіру та правоохоронну систему, звичну до репресій¹⁶. Українське суспільство було травмоване десятиліттями тоталітаризму, але в ньому були потужні механізми громадянської стійкості. За рік до оголошення української незалежності, 2 жовтня 1990-

⁹ Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Коломия, 17 квітня 2022.

¹⁰ Іван Гомза (професор Київської Школи Економіки), інтерв'ю з автором, Львів, 17 квітня 2022.

¹¹ Ізобель Кошів, «Путінський терор зачіпає всіх: анархісти приєднуються до української збройної боротьби»:

Isobel Koshiv. *Putin terrors affects everyone: Anarchists join Ukraine's war efforts*. The Guardian, May 26, 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/may/26/putin-anarchists-join-ukraine-war-effort>.

¹² Дементій Білий, «Херсон — це Україна: сказано ще у 1917 році». Історична правда, 5 лютого 2022.

<https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/04/18/161222/>

¹³ Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Коломия, 17 квітня 2022.

¹⁴ Койлін О'Коннор і Галина Терещук. «Революція на граніті: перший український майдан», Радіо Вільна Європа, 15 жовтня 2022 <https://www.rferl.org/a/the-revolution-on-granite-ukraine-s-first-maidan-kyiv/30892599.html>

¹⁵ Стівен Комарницький. «Перепрочитання української поезії: перший курс натхнення англійських письменників через українську літературу». Євромайдан-пресс, 11 листопада 2019 <https://euromaidanpress.com/2021/11/19/transreading-ukrainian-poetry-the-first-course-inspiring-english-writers-through-ukraine/>

¹⁶ Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Коломия, 17 квітня 2022.

го року, студентські рухи зайняли вулиці Києва, Львова та Харкова з вимогою покласти край московському контролю — цей рух став відомий як Революція на граніті¹⁷. Його підтримали інші дисидентські організації, як, наприклад, Народний Рух України за перебудову (Рух), які вимагали політичних реформ для країни. Молодь перейняла спільну з ними естетику й демонструвала українську символіку. Розпад Совецького Союзу ознаменував початок економічної реконструкції і відновлення української історичної пам'яті¹⁸.

Викриття фальшування президентських виборів на користь проросійського кандидата Віктора Януковича спричинила широковідому Помаранчеву революцію між листопадом 2004-го і січнем 2005-го. Цей народний рух став частиною кольорових революцій, що почалися з 2000-го в Сербії студентським рухом «Отпор» («Спротив»). Деякі автори називають їх «виборчими революціями», оскільки вони характеризуються об'єднанням опозиційних фронтів проти фальшування виборів, широкими соціальними мобілізаціями, висвітленням у незалежних медіа, спостереженнями за виборами й навчальними кампаніями (Bunce & Wolchik, 2006). Західні держави, зокрема Сполучені Штати та Канада, надавали технічну та фінансову підтримку опозиції проти Януковича, особливо для створення незалежних ЗМІ, наприклад, «Української правди», підтримки неурядових організацій, наприклад, «Пори» чи «Комітету виборців України», для проведення спостереження за виборами в країні, викриття фальсифікацій та мобілізації громадян захищати їхні права (McFaul 2007; Stewart 2009). Зі свого боку, як передбачає політична теорія «чорного лицаря»¹⁹, Російська Федерація підтримувала авторитарні методи утри-

мування контролю над країною через дискредитацію опозиції й організованого громадянського суспільства, які застосовував попередній президент Леонід Кучма (McFaul 2007). Зовнішнє втручання сприяло розвитку громадянського суспільства, але в той же час призвело до процесу інструменталізації та поляризації громадянського суспільства (McFaul 2007; Stewart 2009). У будь-якому разі, хоча Помаранчева революція й не принесла глобальної соціальної трансформації країні, але вона сприяла посиленню її соціальних акторів. Як стверджує МакФол, лідери, ідеї та мобілізація — усе це походило від українського народу (2007).

Поворотним моментом української соціальної трансформації став Євромайдан. Євромайдан, також відомий як Революція Гідності, почався 30 листопада 2013-го, коли поліція жорстоко придушила студентські демонстрації на Майдані Незалежності в Києві проти рішення президента Януковича не підписувати угоду про політичну асоціацію й зону вільної торгівлі з Європейським Союзом. Потужна народна мобілізація відбулася в столиці країни. Протестувальники захопили Майдан на місяці, опираючись атакам українських сил безпеки, що включали в тому числі використання вогнепальної зброї. За час революції були вбиті щонайменше 130 людей. 28 січня 2014-го Янукович був переможений вдруге. На відміну від Помаранчевої революції, мобілізація поширилася на всю країну, її вимоги були ширшими, в тому числі захист соціально-економічних прав, задоволення лінгвістичних потреб та проведення політичних реформ, покликаних покласти край корупції. Тим не менше, мобілізації характеризувалися певним браком планування й ненасильницької дисципліни, що призвело до актів насильства як у Києві, так і в інших регіонах країни, наприклад, сутичок в Одесі, що закінчилися смертю 48 активістів, переважно з антимайдану²⁰. Це насильство

¹⁷ Койлін О'Коннор і Галина Терещук. «Революція на граніті: перший український майдан», Радіо Вільна Європа, 15 жовтня 2022 <https://www.rferl.org/a/the-revolution-on-granite-ukraine-s-first-maidan-kyiv/30892599.html>

¹⁸ Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Коломия, 17 квітня 2022.

¹⁹ Політична теорія «чорного лицаря» вважає, що авторитарні режими підтримують подібні політичні системи поза своїми кордонами. Більше інформації можна знайти тут: <https://ecpr.eu/Events/Event/PaperDetails/16064>

²⁰ Шон Вокер, «Ситуація в Одесі напружена напередодні річниці смертельних сутичок»: Shaun Walker. *Tensions run high in Odessa on anniversary of deadly clashes*. The Guardian, May 2, 2016. <https://www.theguardian.com/world/2016/may/02/odessa-ukraine-second-anniversary-clashes>

стало причиною певної делегітимізації руху й поляризації громадян, що було використано радикальними голосами з обох боків політичного спектру (Onuch, 2015). Так, Кремль відмовився прийняти процес соціальної емансипації українського народу й нав'язав анексію Криму і початок війни на Донбасі у 2014-му. Російська влада сприйняла падіння Януковича й Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом як серйозний успіх західного впливу у Східній Європі й відповідно загрозу її політичним інтересам і режиму²¹. Під час захоплення обох територій сепаратистськими загонами, підтримуваними російськими гібридними частинами (Schmid, 2019)²², було чимало протестів і спроб запобігти кримському псевдо-референдуму, так само як сепаратистським рухам на донецьких та луганських територіях²³.

Соціальний плюралізм в Україні після Євромайдану посилювався з появою самоорганізованих груп на місцевому рівні. Соціальна мобілізація поширилася з Києва до інших міст і містечок країни, де сотні нових груп сфокусувалися на місцевих питаннях, наприклад, розвитку інфраструктури та громадських послуг, викритті випадків корупції, реставрації зелених просторів та історичних

Соціальний плюралізм в Україні після Євромайдану посилювався з появою самоорганізованих груп на місцевому рівні. Соціальна мобілізація поширилася з Києва до інших міст і містечок країни, де сотні нових груп сфокусувалися на місцевих питаннях

будівель, серед іншого. Активісти Євромайдану об'єдналися в ширші ініціативи, такі як «Збережи старий Київ», «Зелений фронт» у Харкові чи «Загальний протест» в Одесі. На місцевому рівні були створені «хаби» організацій, незалежних від влади й міжнародних донорських фондів. Активіст Павло Калюк стверджує, що народна самоорганізація на Євромайдані «створила фізичний простір для зустрічі й обміну ідеями і цінностями, що потім вилилися в багато інших проектів»²⁴. У 2016, Павло долучився до створення самоорганізованої спільноти «Подільночка» в Києві з метою інституціоналізувати Євромайдан і розвивати реальну демократію, базовану на спільнотах, народній єдності й культурних змінах²⁵.

Ці неформальні групи запустили чимало волонтерських ініціатив і збирали внески, щоб допомогти боротися з російською агресією на Донбасі у 2014 (Shapovalova, 2018). Ці гранти спрямовувалися на підтримку української армії, а саме на закупівлю їжі, одягу, захисного спорядження та інших матеріалів²⁶.

Більше того, випадки насильства на Євромайдані посилити крайні праві групи. Тим не менше, ці актори були інкорпоровані українською владою й інтегровані у військові підрозділи країни. Доказом цього є опір груп «Азову» в Маріуполі під час російського вторгнення. Процес асиміляції суттєво зменшив політичний вплив правіці в країні. Як зазначає професор Іван Гомза,

²¹ Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Коломия, 17 квітня 2022.

²² Пітер Акерман; Мацей Бартковський. Оскарження анексії: в Криму референдум, якого не було. Відкрита демократія. 22 березня 2014 р. <https://www.opendemocracy.net/en/civilresistance/challenging-annexation-in-crimea-referendum-that-wa/>.

²³ Александр Савицкий, «Тысячи жителей Донецка вышли на митинг за единство Украины». DW, 18 квітня 2014. <https://www.dw.com/ru/%D1%82%D1%8B%D1%81%D1%8F%D1%87%D0%B8-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B9-%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%B0-%D0%B2%D1%8B%D1%88-%D0%BB%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%B7%D0%B0-%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B/a-17576783>

²⁴ Павло Калюк (член самоорганізованої спільноти «Подільночка»), інтерв'ю з автором, Київ, 6 квітня 2022.

²⁵ Там само.

²⁶ Починаючи з 2014, чимало організацій долучилися до допомоги українській армії. Деякі ініціативи, створені у 2014, знову запрацювали після початку нової фази війни. Деякі приклади можна знайти тут: <https://www.comebackalive.in.ua/>. Більше інформації про динаміку такого типу підтримки можна знайти тут: <https://www.aljazeera.com/features/2015/4/21/ukraine-a-war-funded-by-peoples-donations>.

Інтерв'ю з Павлом Калюком, членом самоорганізованої спільноти «Подільчочка» (Київ). Фото: Лорена Сопена

політична влада правих в Україні практично відсутня. Відповідно до його даних, з 12 тисяч місць у міських радах по країні, лише 2 займали представники крайніх правих політичних груп. Тим не менше, в процесі польового дослідження ми спостерігали символіку, яку традиційно пов'язували з українськими правими, як, наприклад, чорно-червоний прапор. Як зазначає професор Гомза, цей символ, який раніше асоціювався з ультраортодоксальним націоналізмом в минулому, був інтегрований у національну ідентичність й переінтерпретований колективною увагою як символ звільнення і опору²⁷.

Політична децентралізація країни дала можливість розвивати демократію на місцевому рівні. Після Євромайдану почався новий період, що базувався на творенні нового соціального контракту і консолідації української ідентичності²⁸. Пакет реформ, затверджений після Євромайдану, особливо реформи спрямовані на місцеве врядування, був використаний громадами для

вимоги більшої прозорості й підзвітності. Нові інструменти і стратегії громадської участі розвинулися на обласному і місцевому рівнях, наприклад, моніторинг доступу до публічної інформації, участі в партисипативних бюджетах та розвитку нових каналів громадської участі (Shapovalova, 2019). Проте ці соціальні вимоги провокували конфлікти на обласному й місцевому рівнях з політичними акторами попереднього режиму. Згідно з даними Харківської правозахисної групи, у 2018 році зросла кількість серйозних атак на активістів на місцевому рівні²⁹. На національному рівні кілька організацій добилися суттєвого покращення в доступі до публічної інформації. Щоб продовжувати ці політичні реформи, ці організації створили в Києві «Центр спільних дій»³⁰ — організацію, що спеціалізується на моніторингу функціонування виконавчих і законодавчих органів влади, посиленні процесів політичної децентралізації та пропагуванні громадської участі.

У 2015, українське населення виявило більшу підтримку ненасильницькому опору ніж

²⁷ Іван Гомза (професор Київської Школи Економіки), інтерв'ю з автором, Львів, 17 квітня 2022.

²⁸ Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Коломия, 17 квітня 2022.

²⁹ Див: <https://khpg.org/en/1538092313>

³⁰ Див: <https://centreua.org/en/>

збройному опору для захисту своєї країни. Через рік після початку війни на Донбасі, Київський міжнародний інститут соціології провів загальнонаціональне опитування, щоб дізнатися про переваги громадян щодо використання насильницьких і ненасильницьких методів у разі агресії проти країни чи окупації. Результати показали, що у разі збройної агресії проти України 29% респондентів підтримують ненасильницький громадянський спротив, тоді як лише 24% вибрали військовий шлях. У разі окупації, 26% підтримували ненасильницькі методи, тоді як 24% вважали кориснішим братися до зброї. Опитування містило й глибші аспекти, зокрема питання про який метод громадяни виберуть у разі захисту населення чи захисту територій. У першому випадку 55% підтримували ненасильницький громадянський спротив для захисту їхніх громад тоді як 45% підтримували збройний опір. У другому випадку, 63% вважали військовий шлях більш ефективним для захисту території, 37% у цьому разі виступали за ненасильницьку дію³¹.

Український досвід ненасильницького громадянського спротиву поєднується з живою медіацією і роботою правозахисних груп. Збройний конфлікт і загрози суверенітету України в останні десятиліття маргіналізували дискурс розбудови миру. Ця ситуація призвела до трансформації і об'єднання організацій у цьому секторі в дві головні течії: захист прав людини і просування діалогу в конфліктних ситуаціях. Згідно з Тетяною Кисельовою, професоркою Національного університету «Києво-Могилянська академія», друга течія складається, з одного боку, зі «Спільноти медіаторів», професійної групи, що розвивається з 1990-х і сформувала більш ніж 3000 професіоналів, які об'єднані Національною спілкою медіаторів, та «фасилітатори діалогу», що складається з двадцяти організацій, що спеціалізуються на розвитку діалогових

процесів у Східній Україні після 2014 року (2017). Обидві спільноти мають значні спроможності для розбудови діалогу й медіації на макро- і мікрорівнях у постконфліктних ситуаціях: запобігання, управління і реабілітації. Сильні правозахисні організації проробили фундаментальну роботу для демократичного розвитку країни, як наприклад, викриття випадків корупції та захисту правозахисників, включно з підтримкою активістів на територіях Криму та Донбасу³². Також варто зазначити, що все більшу й більшу роль в процесах трансформації конфлікту починають грати жіночі організації (Kyselova, 2019).

Отже, українське соціальне ціле розвинуло значні спроможності в плані трансформації конфлікту, адвокації прав людини та ненасильницької дії, що пояснює громадську відповідь на вторгнення в Україну. Як стверджує професорка Онуч, від соведських часів до сьогодні більшість українського громадянського опору агресорам була переважно ненасильницькою (2015).

³¹ Результати досліджень КМІС: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&at=reports&id=546&page=1>. Переклад результатів був виконаний Мачеєм Бартковським та Аліною Поляковою у цій статті: <https://politicalviolenceataglance.org/2015/10/12/to-kill-or-not-to-kill-ukrainians-opt-for-nonviolent-civil-resistance/>.

³² Наприклад, такою роботою займаються, серед інших, Кримська Правозахисна Група (<https://crimeahrg.org/uk/>), Кримськотатарський Ресурсний Центр (<https://ctrcenter.org/>), Харківська Правозахисна Група (<https://khp.org/>).

АНАЛІЗ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ДІЇ В УКРАЇНІ

«Ми діємо як мурашник».

Павло Калюк, член самоорганізованої спільноти «Подільночка»

КОНТЕКСТ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

Станом на сьогодні, українська війна пройшла дві фази. Російське вторгнення почалося 24 лютого 2022 року з входу військ в області північної України (Київську, Чернігівську та Сумську), східної України (Харківську, Донецьку та Луганську) та південної України (Херсонську та Запорізьку). У перші три тижні вторгнення, російське просування у південних регіонах супроводжувалося російськими труднощами з досягненням цілей на півночі. Зрештою, на початку квітня, Кремль відвів свої війська з Київської, Чернігівської та Сумської областей. Але до того часу Херсонська й Запорізька області вже були під військовою окупацією, тоді як тиск зі сходу і заходу на Маріуполь зріс. Друга фаза російського вторгнення почалася в квітні з метою взяти під контроль Донбас і пробити південний коридор через руїни Маріуполя. Це місто капітулювало 18 травня, і бої зосередилися на сході країни. У червні, коли ми фіналізували напрацювання цього звіту, російські війська продовжували наступ в регіонах Донецька і Луганська, тримали фронт Миколаєва і Запоріжжя, загрожували Харкову, продовжуючи запускати ракети по багатьох містах країни, в тому числі по Києву³³.

Проникнення російських військ на північ країни призвело до облог великих міст і примусило цивільних виїжджати. Зважаючи на стратегічний інтерес російської влади у

найбільш важливих містах, багато жителів цих населених пунктів переїхали у менші міста в північних областях. Протягом перших тижнів вторгнення російські війська взяли під контроль великі частини Київської, Чернігівської й Сумської областей, взявши в облогу обласні центри й тримаючи її аж до відступу на початку квітня. Менші міста не мали часу відреагувати й були швидко захоплені. Репресії у цих населених пунктах відрізнялися за рівнем: від контролю за пересуванням жителів до масових страт цивільних в Ірпені, Бучі й Бородянці.

Російська армія встановила систему військової окупації в південних областях України. Починаючи з березня 2022-го, російська армія поступово облаштувала систему військової окупації в містечках Херсонської та Запорізької областей з метою інституціоналізації репресій³⁴. На практиці цей процес включав: контроль за громадськими будівлями з підніманням російських прапорів, викрадення мерів та інших місцевих політиків і соціальних лідерів, концентрацію військ для контролю демонстрацій та актів публічного протесту, а також створення мережі колаборантів і спроб організувати сепаратистські псевдо-референдуми. Російське вторгнення і репресії призвели до значного переміщення цивільних на безпечні території країни, особливо в центральні та західні області України. Близько 18 мільйонів людей були примусово переміщені, 7 мільйонів з них переміщені внутрішньо³⁵, тоді як 11 мільйонів залишили країну³⁶.

ЕВОЛЮЦІЯ І ТРЕНДИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ДІЇ

Тренди ненасильницької дії

Початок вторгнення спровокував значну громадянську мобілізацію й самооргані-

³³ Дізнатися більше про ситуацію з військовою кампанією, див. періодичні звіти Інституту вивчення війни: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates>

³⁴ Ігор Семиволос (Директор Центру близькосхідних досліджень), інтерв'ю з автором, Київ, 5 квітня 2022.

³⁵ Див.: <https://www.unhcr.org/ua/en/internally-displaced-persons>

³⁶ Дізнатися актуальнішу й систематизовану інформацію можна на сайті ООН для українських біженців: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Мітинг у Славутичі з розгортанням великого українського прапора.
Фото: Наталія Гантімурова

зацію. Переважна більшість українських соціальних акторів, починаючи від правозахисних організацій до самоорганізованих груп, що утворилися після Євромайдану, до молодіжних центрів, церковних парафій і звичайних громадян, зорганізувалися, щоб захистити населення і зупинити наступ російських військ. Мобілізація була організована спонтанно на місцевому рівні у традиціях неформальних мереж і відносин довіри, характерних для українського суспільства. Заступниця виконавчого директора «Центру спільних дій» каже: «багато речей відбуваються в громадах завдяки тому, що існує довіра (...) до місцевих лідерів, а не адміністрацій»³⁷. Громадський організатор Павло Калюк пояснює це так: «протягом війни громада посилила свою спроможність до самоорганізації, це діє як захисний бар'єр (...), неначе ми мурашник»³⁸. Нові самоорганізовані групи теж з'явилися. Активістка Анастасія Козловцева пояснює, що вони зібралися в самоорганізовану групу для гуманітарної роботи у селі Кіровоградської області, що базується на відносинах довіри і складається з волонтерів, частина з яких є членами неурядових організацій національного рівня³⁹.

Громадська самоорганізація базувалася на складних інформаційних і комунікаційних мережах, що дозволили організувати спільні дії. Оксана Мальченко, директорка НГО «Простір рівних можливостей» в Сумах, розповіла, що комунікаційні системи створювалися між місцевими НГО та фермерами, які добре знали територію і допомагали знаходити другорядні дороги, щоб провозити гуманітарну допомогу в місто під час облоги російськими військами. Ці інформаційні мережі простягнулися поза кордони України. Активісти з Сум («ч») підтвердили, що вони отримували інформацію від друзів і сусідів у російських селах на кордоні про рух російської техніки і військ⁴⁰. Телеграм був одним з найпоширеніших комунікаційних інструментів. Журналіст з онлайн-журналу «Цукр» пояснив, що протягом кількох днів кількість підписників зросла з 2 тисяч до 25 тисяч людей⁴¹. Цей тип комунікації дозволив швидку мобілізацію волонтерів. Голова міського молодіжного центру в Чернівцях розповів, що будь-яке прохання про допомогу мобілізувало десятки волонтерів за дуже короткий час⁴².

³⁷ Марія Лєвонова (заступниця виконавчого директора Центру спільних дій), інтерв'ю з автором, Львів, 15 квітня 2022.

³⁸ Павло Калюк (член самоорганізованої спільноти «Подоланочка»), інтерв'ю з автором, Київ, 6 квітня 2022.

³⁹ Анастасія Козловцева (волонтерка з самоорганізованої групи в Кіровоградській області), інтерв'ю з автором, Київ, 6 квітня 2022.

⁴⁰ Активіст із Сум, інтерв'ю з автором, Суми, 7 квітня 2022.

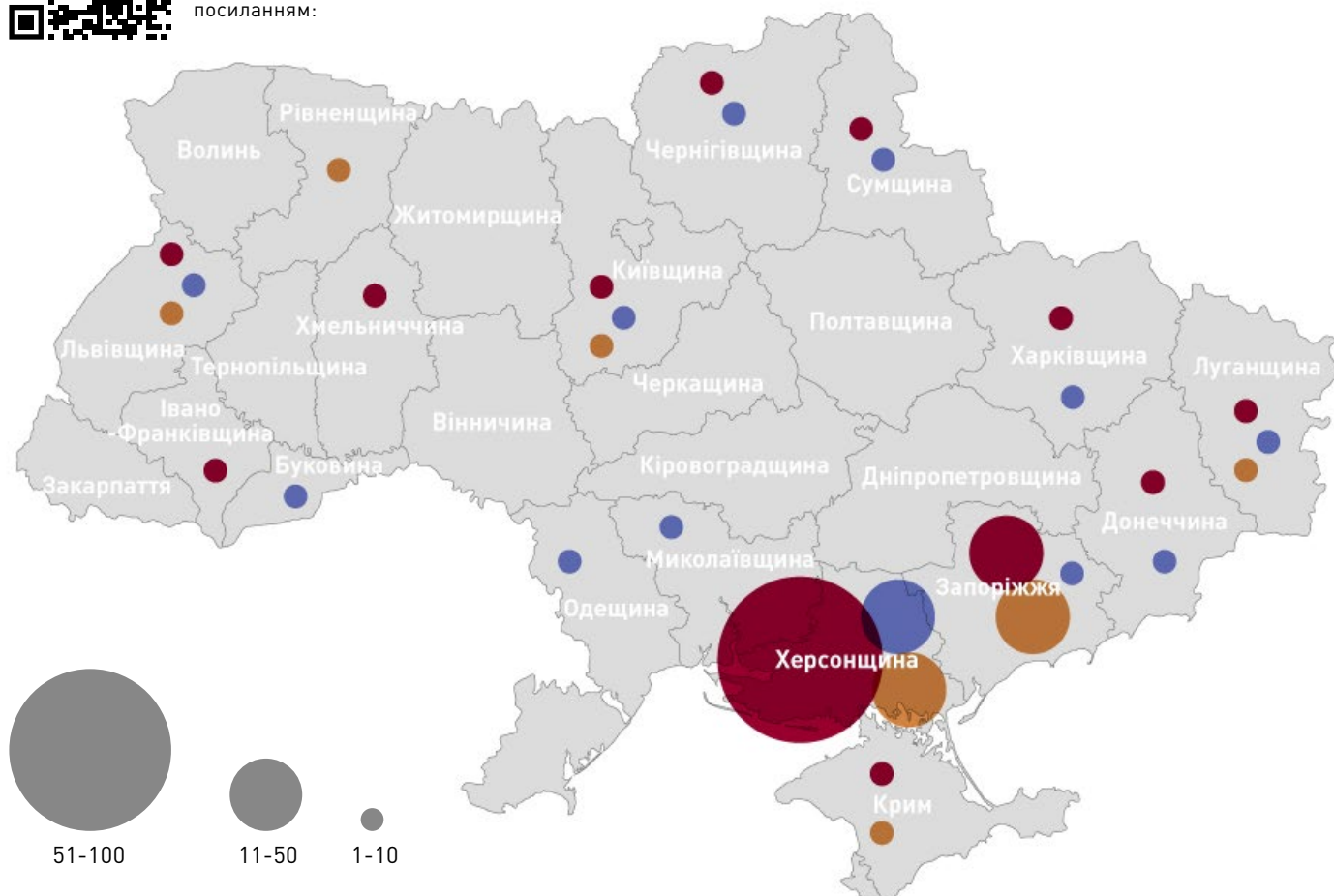
⁴¹ Журналіст (видання «Цукр»), інтерв'ю з автором, Суми, 7 квітня 2022.

⁴² Світлана Олексійчук (директорка молодіжного центру в Чернівцях), інтерв'ю з автором, Чернівці, 3 квітня 2022.

Географічний розподіл ненасильницьких дій в Україні (лютий-червень 2022)

Переглянути інтерактивну карту з детальною інформацією про ці ненасильницькі дії можна за цим QR-посиланням:

Типи ненасильницьких дій в Україні (лютий-червень 2022)*

*Щоб переглянути детальну інформацію про ці дії, див. Додаток

Дії протесту і переконання, 148

Дії ненасильницької інтервенції, 51

Дії з відмови від співпраці, 36

Починаючи з квітня 2022, кількість підпільних комунікативних дій з графіті суттєво збільшилася на окупованих територіях. Графіті з гаслом «Херсон — це Україна». Фото: «Суспільне Херсон».

Українська молодь — кістяк ненасильства

Молоді активісти внесли значний вклад у посилення солідарності й громадянської самоорганізації в Україні. Українська волонтерська служба⁴³ мобілізувала понад 120 тисяч молодих людей від початку війни через, наприклад, «Волонтерську платформу»⁴⁴. Від початку війни ця платформа також стала розподіляти запити на гуманітарну допомогу. Іншою ініціативою стало створення платформи «Паляниця»⁴⁵ — найбільшої бази організацій, що допомагають переселенцям, літнім людям і дітям з евакуацією, пошуком прихистку, їжі й медикаментів. «Паляниця» систематизувала понад 900 організацій та ініціатив. Протягом перших тижнів війни, Волонтерська служба запустила чат-бот у Телеграмі (@VolunteersHotlineBot), який відповідав на тисячі запитів від громадян та неурядових організацій. Його адміністратори щоденно надавали підтримку людям, які шукали допомоги, або ж шукали волонтерів для своїх ініціатив. Так само і платформа

«Мій телефонний друг»⁴⁶, що підтримує понад 500 людей по телефону, переважно літніх і самотніх. Волонтери дзвонять своїм підопічним двічі на тиждень, щоб перевірити, як у тих справи і надати допомогу. Національна мережа Всеукраїнського молодіжного центру⁴⁷, що включає понад 300 молодіжних центрів по всій країні, широко залучилася до гуманітарної роботи. Протягом нашого візиту в Україну, мережа починала розвивати програму соціальної згуртованості, громадянської стійкості та ненасильницької дії, щоб допомагати у відновленні країни⁴⁸.

Солідарність — це ключовий елемент для розуміння громадянської стійкості й спроможності діяти в контексті війни. Поки Чернігів бомбардували, вчитель організував сусідів, щоб спільно захищатися, і фокусувався на денній рутині, щоб запобігти паніці: «Ми зорганізувалися, щоб добувати хліб,

⁴³ Див.: <https://volunteer.country/>.

⁴⁴ Див.: <https://platforma.volunteer.country/>.

⁴⁵ Див.: <https://www.palyanytsya.info/>.

⁴⁶ Див.: <https://befriend.volunteer.country/>.

⁴⁷ Див.: <https://youthcenters.net.ua/en/>

⁴⁸ Артур Кадельник (заступник директора Всеукраїнського молодіжного центру), інтерв'ю з автором, Київ, 5 квітня 2022.

контролювати доступ до будинку чи навіть готувати традиційний борщ. Поступово відчуття спільності зростало»⁴⁹. Місцеві активісти і ЗМІ фокусувалися на щоденних історіях ненасильницького спротиву, поширюючи позитивні повідомлення і пояснюючи війну через гумористичну призму, щоб підтримувати моральний дух і протидіяти страху.

Географічний і часовий розподіл ненасильницьких дій

Відповідно до класифікації ненасильницьких методів, визначеній у понятійній рамці цього звіту, ми дослідили 235 ненасильницьких дій, зафіксованих між 24 лютого і 30 червня 2022: 148 підпадають під категорію «протест» (акти вираження), 51 дія — під категорію «відмова від співпраці» (акт ухиляння), і 36 дій — під категорію «ненасильницька інтервенція» (акт залучення). Географічно ненасильницькі дії розподілилися так: 20 дій у північних областях країни (Чернігівській, Сумській і Київській), 191 дія — в південних (Херсонській, Запорізькій і Одеській), 9 дій — у східних (Харківській, Луганській та Донецькій), 9 дій — у західних (Львівській, Чернівецькій та Рівненській), і 6 дій — на національному рівні або на рівні більш ніж однієї області. З одного боку, переважна більшість ненасильницьких дій були організовані на місці без координації на національному рівні. З іншого боку, дії, пов'язані з захистом цивільних, гуманітарною допомогою, моніторингом воєнних злочинів, масової ненасильницької комунікації і гакер-активізмом, потребують координації на регіональному чи навіть національному рівні. У цьому відношенні, профільні неурядові організації у сферах прав людини, гуманітарної допомоги і захисту працювали в національному масштабі. Тим не менше, навіть мережі національних організацій часто діють незалежно на місцевому рівні. Наприклад, Всеукраїнський молодіжний центр забезпечує скоординовані дії серед своїх членів, але не витворює ієрархічної структури. З одного боку, висока концентрація дій на півдні країни відповідає зав-

зятим публічним протестам і відмові від співпраці в Херсонській і Запорізькій областях. На півночі, з іншого боку, російські війська не спромоглися взяти під контроль жодного з ключових міст регіону — Київ, Чернігів чи Суми — і відступили на початку квітня, що спричинило скорочення кількості ненасильницьких дій проти окупанта. У часовому вимірі активність ненасильницьких дій відповідає різним стадіям російської військової кампанії. У лютому було організовано 17 таких дій, більшість з яких були пов'язані з ненасильницькими фізичними інтервенціями для стримування наступу військ і військової техніки, як, наприклад, маніпуляції з дорожніми вказівниками, побудова барикад і антитанкової інфраструктури, фізичне заступання шляху громадянами, що ставали перед танками і військовими конвоями в різних точках на півночі й півдні країни. Суттєва концентрація ідентифікованих ненасильницьких дій була в березні: 131. Того місяця дії ненасильницького стримування і перешкоджання продовжувалися, почалися дві великі ініціативи з моніторингу воєнних злочинів і створення мережі захисту цивільного населення. В середині березня перші дії з відмови співпрацювати були на півдні, тоді як дії політичного осуду і бойкоту почалися у Києві і Львові проти міжнародних компаній, що здійснюють економічну діяльність у Російській Федерації. Тим не менше, переважна більшість ненасильницьких дій (96) були демонстраціями і публічними зборами, де демонструвалися прапори і символіка країни, щоб показати своє несприйняття вторгнення і підтвердити українську приналежність. Квітень став місяцем спаду: російські війська відступили на півночі, на окупованих територіях посилювалися репресії, тому кількість ненасильницьких дій скоротилася (23), особливо пов'язаних із публічним протестом. Хоча певні дії відмови від співпраці продовжилися, наприклад, зняття російських прапорів з громадських будівель у південних Херсоні, Новій Каховці та Великих Копанях, загалом ненасильницький опір більше пішов у підпілля. Захисні дії теж продовжувалися: з процесами евакуації з зон військової конфронтації та окупації, де багато активістів, які очолюва-

⁴⁹ Вчитель з Чернівців, інтерв'ю з автором, Чернівці, 9 квітня 2022.

ли протестні дії у лютому та березні, вирішили втікати через посилення репресій. У травні більшість дій були організовані на півдні країни, зокрема суттєво зросло нанесення графіті, вивішування жовтих і блакитних стрічок, розповсюдження листівок. Цього місяця значна кількість дій непокори російським військовим наказам була ідентифікована в багатьох містах Херсонської області, зокрема Новотроїцькому, Бериславі, Озерянах, Сокологірному та Новогригорівці. Ці дії вчиняли вчителі та державні службовці, які відмовлялися співпрацювати з окупантом. Зрештою, в червні, 15 з 29 зафіксованих ненасильницьких дій включали методи відмови від співпраці. Ці дії концентрувалися в Херсоні та Запоріжжі, але певні дії з непокори були також виявлені в Криму та Луганську. У цих випадках, на додачу до відмови держслужбовців співпрацювати з окупантом, були також медики та робітники, які відмовлялися платити податки або працювати на об'єктах комунальної інфраструктури.

ДИНАМІКА НЕНАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ

Протестні дії (вираження)

Згідно з аналізом, який ми провели, акти вираження були найбільш численними (148), особливо пов'язані з демонстраціями і публічними зборами (73). Ці типи дій були вчинені переважно у південних областях країни. Особливо варто підкреслити велику кількість дій у місті Херсоні та, меншою мірою, в Каховці, з майже щоденними демонстраціями протягом березня. Однією з найбільш важливих характеристик цих протестів під час війни було використання української символіки: демонстрації українського прапора та виконання національного гімну (49). Народні виступи незгоди з окупацією були тісно пов'язані з відстоюванням ідентичності. Ця незгода суперечила російському нарративу, що «спеціальна операція»⁵⁰ має на меті звільнення

українського народу. Кілька місцевих мешканців Чернігова і Мелітополя пояснювали, що 9 березня, на річницю дня народження поета Тараса Шевченка, вони відкинули страх і почали виступати.⁵¹ У населених пунктах Берислав і Енергодар проводилися публічні збори біля пам'ятників та інших місць, символічних для української ідентичності. У Мелітополі кілька демонстрацій були організовані після служби в православної церкві міста. Насправді, за словами учасників демонстрацій, церковний священник зіграв важливу роль в протестних діях проти російської окупації⁵².

Славутич, місто робітників Чорнобиля⁵³

Славутич — це невелике містечко за 40 кілометрів від білоруського кордону і населенням у близько 25 тисяч жителів. 26 березня його мер оголосив про окупацію міста і смерть трьох мешканців⁵⁴. Попри трагічні новини, місцеві мешканці спонтанно зібралися на площі біля міської ради, комунікуючи між собою телефоном і через соціальні мережі. Денис Маслій, депутат міської ради Славутича, розказав таке: «Не було якихось лідерів чи інструкцій, але люди самі знали, що робити»⁵⁵. Хоча російські військові намагалися розігнати демонстрацію силою⁵⁶, протестувальники втримали ненасильницьку дисципліну. Згідно зі словами протестувальника («ч»), опитаного нами на місці, люди почали співати український гімн і безстрашно насуватися на російських військових⁵⁷. Лариса Маслій, директорка Кіноконцертного комплексу, описує це так: «Навіть у сутичку ти маєш іти з посмішкою на обличчі, тому що вона шокує окупантів»⁵⁸. Швидка і масова-

⁵⁰ Приклади цього російського нарративу можна ідентифікувати у цих новинах: <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/russia-plans-to-continue-its-operation-in-ukraine-till-achieving-all-goals/2630593>; <https://regnum.ru/news/3517085.html>

⁵¹ Місцеві мешканці Чернівців і Мелітополя, інтерв'ю з автором, Чернігів та онлайн, 23 березня та 9 квітня 2022.

⁵² Активіст з Мелітополя, інтерв'ю з автором, онлайн, 23 березня 2022.

⁵³ Свідчення у цій справі були задокументовані у записі: <https://www.youtube.com/watch?v=MOP3fbFzhS8>

⁵⁴ Ярослав Прищеп, Мер Славутича заявив про окупацію міста росіянами. Суспільне, 26 лютого 2022 <https://suspilne.media/221976-mer-slavutica-zaaviv-pro-okupaciju-mista-rosianami/>

⁵⁵ Денис Маслій (депутат міської ради Славутича), інтерв'ю з автором, Славутич, 10 квітня 2022.

⁵⁶ Див.: <https://t.me/suspilnechernihiv/7654>

⁵⁷ Активіст зі Славутича, інтерв'ю з автором, Славутич, 9 квітня 2022.

⁵⁸ Лариса Маслій (директорка Кіноконцертного комплексу), інтерв'ю з автором, Славутич, 10 квітня 2022.

на відповідь громадян Славутича змусила російських військових почати переговорний процес. За словами очільниці міської ради Наталії Гантімурової, «переговори з окупантами відбувалися під час протесту. Не після, а під час. Ми були вже майже під стіною. По один бік — громада Славутича, по інший — війська Російської Федерації»⁵⁹. В переговорному процесі люди Славутича забезпечили звільнення мера й дозволили російським солдатами перевірити, що в місті немає зброї. 28 березня російська армія залишила місто.

Наприкінці кінці березня репресії на територіях під окупацією посилилися, що призвело до зменшення кількості публічних протестних дій. За словами Оксани Глебушкіної, активістки і членкині херсонської організації «Нове покоління», російських військових замінили на поліцейських, що спеціалізуються над контролі за натовпом⁶⁰. Зросла кількість арештів і викрадень, що призвело до посилення страху в населення. Акції почали проводитися в інших, теж символічних, місцях, але далі від центру й з меншою кількістю учасників. Згідно з нашим переліком ненасильницьких дій, починаючи з квітня, публічні демонстрації в окупованих територіях суттєво скоротилися за кількістю.

Поступово ненасильницький громадянський спротив перейшов до стратегії підпільних та «невидимих» дій. У середині березня почали з'являтися графіті, українські прапори, постери й листівки з закликами до непокори окупантам (близько 48 дій з комунікації до ширшої аудиторії та символічних публічних подій). Ці підпільні дії мали на меті донести, що опір досі живий, щоб підняти моральний дух і знизити рівень небезпеки для активістів. У цьому контексті в соціальних мережах з'явився рух «Жовта стрічка»⁶¹, який пропонував вивішувати стрічки з українськими кольо-

рами по населених пунктах країни, особливо окупованих. Ці дії були закликом від соціальних мереж, але фізичне втілення цих дій відбулося по всій країні, включно з кримськими містами Ялта, Сімферополь, Керч та Алупка. Ці типи дій були необхідними для підтримки морального духу і водночас зменшення небезпеки для активістів. Важливо зазначити, що такі дії в умовах окупації дуже зухвалі для російської влади і становлять великий ризик для активістів, особливо в тих зонах, де репресії стали інституціоналізованими, як на Кримському півострові.

На онлайн-рівні роль мемів, що висміюють опонента або в простий спосіб пояснюють якісь аспекти ситуації збройного конфлікту, теж були дуже помітні. Телебачення Торонто, незалежна медіагрупа, що базується в Івано-Франківську, але має тисячі підписників у соціальних медіа, сфокусувалася на поясненні воєнних історій через незвичайну перспективу. За словами Максима Щербини, редактора Телебачення Торонто, «ти не можеш боятися того, що тебе смішить»⁶². Це медіа також моніторить російську пропаганду, але виключає створення контрнарративів, спрямованих на російську аудиторію, оскільки пробитися до неї надто складно.

Акти відмови від співпраці (ухиляння)

У середині березня ненасильницька дія змістилася з дій вираження до дій ухиляння. 51 дія відмови від співпраці була організована між лютим і червнем 2022, з яких 16 були соціальними діями, 14 — діями економічної неспівпраці, і 21 — політичними діями. Переважна більшість їх була в Херсонській та Запорізькій областях. Перші дії, зафіксовані в Бердянську та Херсоні, були діями соціальної непокори, коли громадяни не приймали російську гуманітарну допомогу.

Акти неспівпраці і непокори населення відіграли фундаментальну роль в зупин-

⁵⁹ Наталія Гантімурова (голова міської ради Славутича), інтерв'ю з автором, Славутич, 10 квітня 2022.

⁶⁰ Оксана Глебушкіна (координатор організації «Нове покоління»), інтерв'ю з автором, онлайн, 28 квітня 2022.

⁶¹ Ініціатива з'явилася у Фейсбучі анонімно: https://m.facebook.com/yellowribbonUA/?_rdg

⁶² Максим Щербина (редактор Телебачення Торонто), інтерв'ю з автором, Івано-Франківськ, 14 квітня 2022.

ці процесу інституціоналізації військової окупації. Ігор Семиволос, директор Центру близькосхідних досліджень і член Української Миротворчої Школи, вважає, що на територіях під окупацією відмова від співпраці з окупантом, культурний спротив і захист активістів були пріоритетами⁶³.

Акти залучення можна поструктурувати в три категорії. Перша — акти соціальної відмови від співпраці, організовані між травнем і червнем 2022, які вчиняли педагоги. Наприклад, директори мелітопольських шкіл написали заяви на звільнення⁶⁴, вчителі шкіл в Озерянах, Сокологірному та Новогригорівці відмовилися навчати учнів за російськими програмами⁶⁵, а працівники Херсонського державного університету звільнилися⁶⁶. Семиволос, експерт з ненасильства, уточнює, що такі акти непокори в багатьох випадках включали загрозу переслідування і репресій, включно з викраденнями і зникненнями від рук російських окупантів⁶⁷. Інші акти соціальної непокори вчиняли медичні працівники в лікарнях й звичайні громадяни, які відмовлялися передавати свої особисті дані для перепису населення.

Друга категорія — політична відмова від співпраці з боку чиновників місцевих адміністрацій, які відмовилися співпрацювати з окупантами. В Енергодарі, наприклад, члени міської ради звільнилися, щоб не легітимізувати російську адміністрацію⁶⁸, тоді як у місті Кирилівка мер Іван Малєєв публічно відмовився співпрацювати з загарбниками⁶⁹. У деяких випадках державні службовці залишали місця своєї роботи, але продовжували до певної міри працювати на благо громадян. Згідно з інформацією, зібраною під час візиту в Україну з метою збору фактів, центральний уряд проінструмував місцеві адміністрації не співпрацювати з військовою окупацією.

У багатьох випадках мери ставали ціллю російської армії, було кілька випадків викрадень⁷⁰. Ці ситуації спровокували реакцію громадськості, як було в Мелітополі, коли викрадення мера Федорова та активістки Гайсумової спровокували демонстрацію з тисячами учасників перед міською радою, які вимагали їхнього звільнення й відмовлялися визнавати нову російську адміністрацію, очолювану Галиною Данильченко⁷¹. Ці дії політичного залучення поєднувалися з великою кількістю дій (12), коли символи російської окупації знімали з громадських будівель в населених пунктах під окупацією, наприклад, прапори Російської Федерації або колишнього Совецького Союзу.

І нарешті, в кінці березня почали організуватися акти економічної непокори за участю багатьох акторів (14). Наприклад, коли 29 березня російські війська окупували кабінети Національної ради з питань телебачення і радіомовлення в Бердянську Запорізької області, усі працівники масово звільнилися, щоб не транслювати російську пропаганду⁷². 12 червня підприємці в Кирилівці відмовилися платити податки місцевій адміністрації⁷³. У цьому типі дій — бойкот і дії осуду — найбільший вплив мав активіст Микола Давидюк, який організував 6 актів проти міжнародних компаній, що працюють в Росії, зокрема «Рено», «Метро», «Ашан» та «Нестле». Було вчинено дії біля офісів компаній в Україні або біля посольств країн, звідки ці компанії походять, з вимогами зустрічі з представниками компаній або дипломатичними працівниками, щоб заявити про осуд. Ці дії мали медіавплив на багатьох телеканалах, в соціальних мережах і в пресі⁷⁴.

⁶³ Ігор Семиволос (директор Центру близькосхідних досліджень), інтерв'ю з автором, Київ, 5 квітня 2022.

⁶⁴ Див. дію 145 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁶⁵ Див. дію 210 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁶⁶ Див. дію 225 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁶⁷ Ігор Семиволос (директор Центру близькосхідних досліджень), інтерв'ю з автором, Київ, 5 квітня 2022.

⁶⁸ Див. дію 133 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁶⁹ Див. дію 136 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁷⁰ Див.: <https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3520564-eight-city-village-and-settlement-heads-held-in-russian-captivity.html>

⁷¹ Див. дію 89 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁷² Див. дію 143 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁷³ Див. дію 223 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁷⁴ Прес-досьє щодо медіавпливу акцій бойкоту: https://24tv.ua/nestle-krivava-korporatsiya-posibnikiv-putina_n1918635, <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-03-22/volove-politolog-provel-effektnuyu-akciju-protesta-protiv-deyatelnosti-renault-v-rossii/263489>, <https://life.znaj.ua/ru/423019-ukrajinskih-ditey-vbivayut-za-ti-groschi-yaki-prodovzhuyut-platiti-u-rosiji-zahidni-kompaniji-mikola-davidyuk>, <https://novosti.politeka.net/uk/373468-putin-finansiruet-etu-voynune-tolko-na-prodazhe-gaza-i-nefti-no-i-na-nalogi-evropejskih-kompaniy-nikolay-davydyuk>

Акти ненасильницької інтервенції (залучення)

У перші дні російського вторгнення міжнародні медіа показали вражаючі зображення українських громадян, які зупиняли просування російських танків. У нашій базі даних ми зафіксували щонайменше 14 дій ненасильницького перешкоджання. Перші дії з блокування російських танків мали місце у містах Бахмач, Городня і Корюківка⁷⁵ на півночі країни, й у багатьох випадках змушували колони російських танків і військових конвоїв змінювати маршрут або повертатися тим же шляхом, яким приїхали. Такі дії блокування доповнювалися діями ненасильницького перешкоджання по всій країні, тобто побудовою барикад і антитанкової інфраструктури. У спільноті «Подільчак» в Києві ми безпосередньо побачили культурні центри, перетворені у справжні заводи з продукування такої інфраструктури. Спорудження антитанкових блоkad були спонтанними діями громадян, але в більшості випадків вони скоординовувалися з українською армією і підрозділами територіальної оборони⁷⁶. У категорії «ненасильницькі дії блокування» в Херсонській області також включаються 3 дії, коли Укравтодор та звичайні громадяни змінювали дорожні знаки, щоб зупинити рух російських військ або показати своє неприйняття вторгнення⁷⁷.

Кістяк системи захисту цивільних

Складна система гуманітарних та евакуаційних коридорів від сходу до заходу була розроблена і підтримувалася гуманітарними організаціями, самоорганізованими групами, активістами та іншими соціальними акторами, наприклад, парафіяльни-

ми священниками, хоча, як зазначають міжнародні організації, що спеціалізуються на міжнародному захисті, більшість груп складаються з волонтерів з обмеженими спроможностями⁷⁸.

Головні евакуаційні коридори мали труднощі з територіями високого ризику, наприклад, окупованими територіями. Хоча ці процеси координувалися владою і армією, мешканці на окупованих територіях, за повідомленнями, не отримували чіткої інформації від влади залишати ці території.

Соціальні організації та активісти надали підтримку в цьому аспекті. Важливо підкреслити роль у цьому процесі провідних українських гуманітарних організацій Восток SOS⁷⁹, Донбас SOS⁸⁰ та КримSOS⁸¹, а також роботу правозахисних центрів, які сфокусували свої зусилля на захисті активістів. За словами Тетяни Печончик з Центру прав людини ZMINA⁸², у травні 2022 року вони відстежували 163 випадки викрадення активістів, журналістів, правозахисників та представників місцевої влади⁸³. Інші організації, як, наприклад, Громадянська Мережа ОПОРА⁸⁴, зібрили корисну інформацію для крос-перевірки пунктів пропуску та іншу базову інформацію⁸⁵. У той же час «Центр громадянських свобод»⁸⁶, на додачу до моніторингу й викриття незаконного затримування людей по всій країні⁸⁷ розробив децентралізовану комунікаційну платформу, відому як Євромайдан SOS⁸⁸, з понад 100 тисячами підписників, де поширював інформацію про гуманітарні коридори, а також запустив постійну гарячу лінію,

⁷⁵ Див. дії 3, 10 та 11 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁷⁶ Підрозділи територіальної оборони складаються з волонтерів та резервістів, озброєних і натренованих українським урядом, щоб підтримувати збройні сили країни на місцевому рівні. Ці підрозділи були створені на основі закону про національний спротив, який прийняли у 2021, але в 2022 внесли нові поправки, щоб він краще відповідав потребам в контексті війни. Більше інформації тут: <https://voxukraine.org/en/voluntary-formation-of-the-territorial-defense-forces-of-the-armed-forces-of-ukraine-are-key-to-national-resistance-and-should-be-treated-as-such/>. You can also access the law through this link: <https://ips.ligazakon.net/document/t211702?an=2>

⁷⁷ Див. дії 8, 12 та 17 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁷⁸ «Ненасильницька мирна сила, оцінка української місії, попередні знахідки. Травень 2022:

<https://nonviolentpeaceforce.org/wp-content/uploads/2022/05/Ukraine-Mission-Assessment-Preliminary-Findings.pdf>

⁷⁹ Див.: <https://vostok-sos.org/en/>

⁸⁰ Див.: https://www.donbasssos.org/about_en/

⁸¹ Див.: <https://krymsos.com/en/>

⁸² Див.: <https://zmina.ua/en/>

⁸³ Тетяна Печончик (голова правління Центру прав людини ZMINA), інтерв'ю з автором, онлайн, 11 квітня 2022.

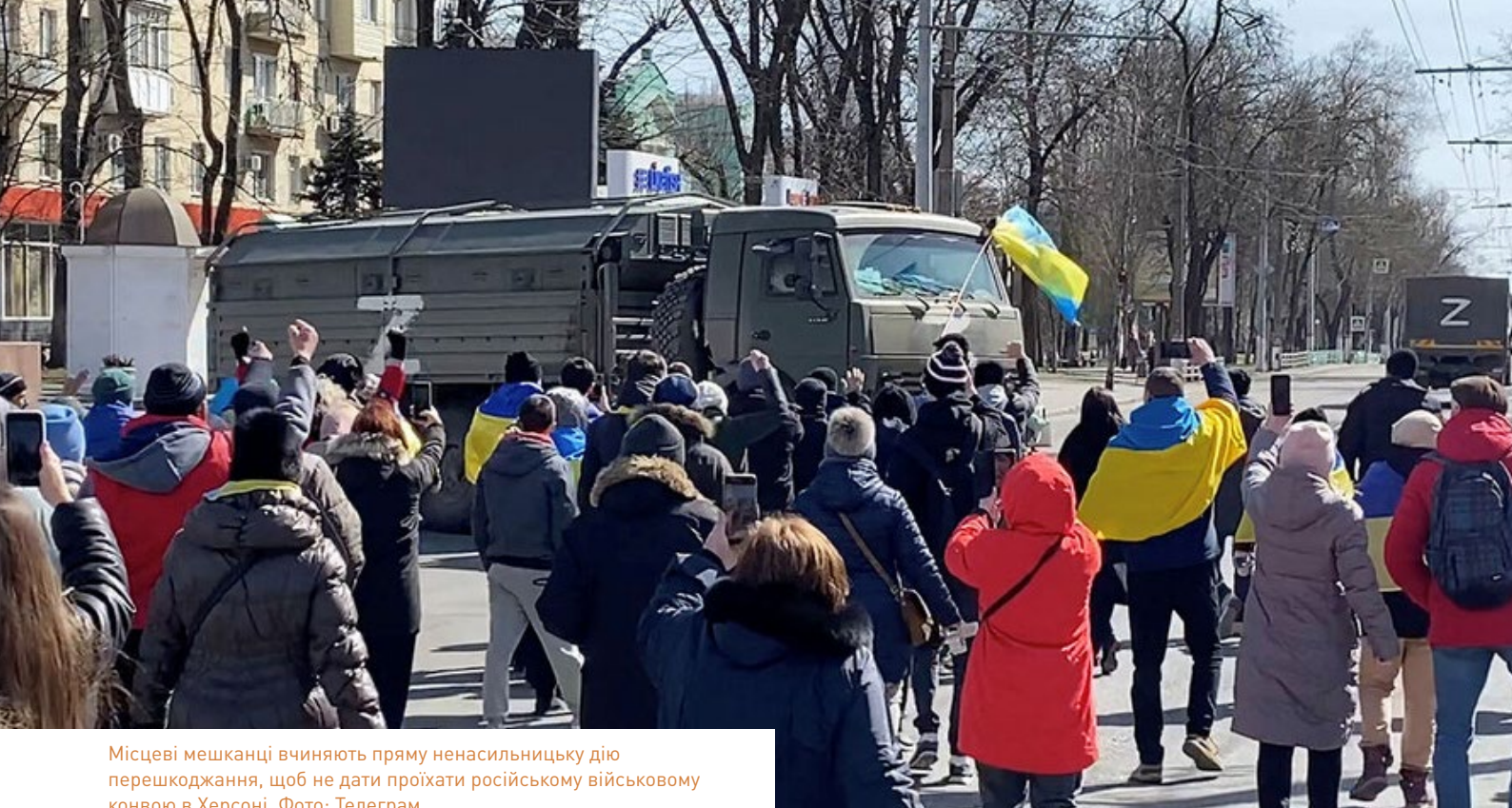
⁸⁴ Див.: <https://oporaua.org/>

⁸⁵ <https://oporaua.org/news/viyna/23961-kilka-porad-dlia-tikh-khto-viyizhdzhaie-z-okupovanih-teritorii-ia-ne-privernuti-uvagi-voroga>

⁸⁶ Див.: <https://ccl.org.ua/en/>

⁸⁷ Див.: <https://ccl.org.ua/en/claims/euromaidan-sos-information-sheet-on-illegal-detention-of-activists-in-the-occupied-territories/>

⁸⁸ Див.: <https://www.facebook.com/EvromaidanSOS>

Місцеві мешканці вчиняють пряму ненасильницьку дію перешкоджання, щоб не дати проїхати російському військовому конвою в Херсоні. Фото: Телеграм

щоб надавати практичну безпекову інформацію.

У цьому контексті важливо підкреслити ключову роль, яку відіграли активісти за права жінок. Ніна Потарська, координаторка Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу⁸⁹, зазначила, що завдяки невидимості жінок на війні, були жінки, які очолювали завдання з евакуації й захисту в Харківській, Запорізькій та Донецькій областях⁹⁰. На додачу до цих завдань, також є активісти, як, наприклад, Олег Батурін, які були викрадені в Херсоні й згодом відпущені. Він поділився своїм досвідом, щоб допомогти іншим втекти з цих територій.

Евакуаційні мережі поєдналися з мережами притулків, щоб прихистити людей, яким довелося втекти з територій високого ризику. Жіночі організації, такі, як, наприклад, Центр «Жіночі перспективи»⁹¹, організував кілька притулків на заході країни для жінок — жертв гендерно мотивованого і сексуального насильства. Ці центри також надавали психологічну підтримку.

Акти залучення фокусувалися на створенні альтернативних комунікаційних систем (3) для різних потреб. У оточених територіях на півночі країни, в Чернігові та Сумах, місцеві активісти організували інформаційні мережі з фермерами і лісорубами, щоб знайти безпечні шляхи в місто для довозення гуманітарної допомоги, зокрема ліків та інших товарів.

Нові технології були корисними для створення цих інформаційних мереж. Децентралізована мережа Євромайдан SOS є прикладом мережі спільної підтримки, де громадяни просили і пропонували допомогу. У Херсоні анонімні активісти розробили спільну карту з блок-постами, бар'єрами та іншими перепонами, створеними російськими окупаційними військами⁹². Телеграм був одним з найбільш широко використовуваних інструментів для організації груп на місцевому і регіональному рівнях, хоча існував ризик доступу до нього російських агентів. Тим не менше, найбільш засекречені групи були закритими, як, наприклад, Телеграм-група, яку використовували київські сусідські спільноти на

⁸⁹ Див.: <https://www.wilpf.org/focus-countries/ukraine/>

⁹⁰ Ніна Потарська (національна координаторка Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу), інтерв'ю з автором, Київ, 11 квітня 2022.

⁹¹ Див.: <http://www.women.lviv.ua/en/>

⁹² Див. дію 129 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток). https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?l=46.67017833028436%2C32.62929833248872&z=14&mid=113J9lase66D7gr1MK_SO-hqy0WQlxv9n

зразок «Подoliaчки», щоб повідомляти про потенційних диверсантів. Група розробила систему розпізнавання диверсантів на вулицях району у період, коли російські війська просочувалися в місто⁹³.

На складнішому рівні ми спостерігали форми паралельного самоврядування у містечках на зразок Енергодару, Голої Пристані та Херсону, де громадяни організувалися, щоб забезпечити безпечні послуги проти потенційних крадіжок чи випадків вандалізму в їхніх громадах⁹⁴. В процесі польового дослідження на півночі країни ми також зібрали свідчення про обмін інформацією між українськими і російськими сусідами поруч з Сумами про переміщення військ і російської військової техніки⁹⁵.

У березні організації в великому досвідом у правозахисті розробили систему моніторингу воєнних злочинів. Інфраструктура моніторингу воєнних злочинів складалася з трьох ініціатив, що працювали скоординовано на рівні обміну інформацією для захисту жертв злочинів та для уникнення подвійної роботи. Спочатку Коаліція 5AM⁹⁶ зібрала разом 16 організацій з великим досвідом у правозахисті в Україні, в тому числі на Донбасі та в Криму. Коаліція працювала у строгий, систематичний і скоординований спосіб, збираючи свідчення за протоколом Берклі⁹⁷. «Центр громадянських свобод», Українська Гельсінська спілка та Харківська правозахисна група започаткували ініці-

ативу «Трибунал для Путіна»⁹⁸, щоб також збирати докази вбивств, тортур, згвалтувань, викрадень і репресій проти вразливих груп, наприклад представників ЛГБТІ-спільноти та ромів серед інших. Громадянська Мережа ОПОРА запустила платформу RussianCrime.org⁹⁹, забезпечивши безпечну онлайн-передачу громадянами інформації про воєнні злочини, в тому числі мережу відділень для збору свідчень від біженців, що прямують або вже перебувають у Польщі. Ці три групи

розробили механізми координації, щоб уникнути дублювання задокументованих випадків й передавати інформацію міжнародним організаціям та органам на зразок Міжнародного кримінального суду чи «московського механізму» ОБСЄ, а також прокуратурам України, Польщі та Литви¹⁰⁰.

У оточених територіях на півночі країни, в Чернігові та Сумах, місцеві активісти організували інформаційні мережі з фермерами і лісорубами, щоб знайти безпечні шляхи в місто для довозення гуманітарної допомоги, зокрема ліків та інших товарів

⁹³ Див. дію 105 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).
⁹⁴ Див. дії 74, 75 та 102 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

⁹⁵ Активіст («ч»), інтерв'ю з автором, Суми, 7 квітня 2022.

⁹⁶ Див.: <https://www.5am.in.ua/en>

⁹⁷ Див.: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf

⁹⁸ Див.: <https://khpg.org/en/1608810279>

⁹⁹ Див.: <https://russiancrime.org/main-page>

¹⁰⁰ Деніел Бофі та Пйотр Сауер. «Українські прокурори готові починати перші слідства щодо воєнних злочинів у російському конфлікті»: Daniel Boffey and Pjotr Sauer. *Ukraine prosecutors ready to launch first war crimes trials of Russia conflict*. The Guardian. May 11, 2022. <https://www.theguardian.com/world/2022/may/11/ukraine-prosecutors-ready-launch-first-war-crimes-russia-conflict>

ВПЛИВИ І ВИКЛИКИ ПЕРЕД НЕНАСИЛЬНИЦЬКИМ ГРОМАДЯНСЬКИМ СПРОТИВОМ

*«Якщо постукати в двері, двері відчиняться».
Вчитель з Чернігова*

У цьому розділі ми аналізуватимемо ключові впливи і виклики, що постали перед ненасильницьким громадянським опором у період, що розглядається, відповідно до «механізмів зміни», контекст яких був окреслений на початку цього звіту. Необхідність продемонструвати позитивні впливи ненасильницької дії, щоб максимізувати позитивні ефекти і мінімізувати негативні, не усуває потреби продовжувати оцінювати результати застосування цих методів у середній і довгостроковій перспективі.

ПЕРЕШКОДЖАННЯ РОСІЙСЬКИМ ВІЙСЬКОВИМ І ПОЛІТИЧНИМ ЦІЛЯМ

Одним з найважливіших впливів ненасильницького громадянського спротиву стало перешкодження довгостроковим цілям російської влади на окупованих територіях. З іншого боку, на ранніх стадіях окупації в таких містах як Херсон щоденні демонстрації змусили російську армію виділити більше військ і використовувати поліцію, що спеціалізується на контролі натовпу, щоб консолідувати свій контроль у цих містах. Ця ситуація послабила їхню спроможність мобілізувати війська на схід й облаштува-

ти оборонні позиції за межами цих міст, щоб зупиняти атаки Збройних Сил України. З іншого боку, зі зростанням репресій і згортанням публічних протестів, відмова співпрацювати була ключовою для зупинки інституціоналізації військової окупації в Херсонській та Запорізькій областях. Дії політичної відмови від співпраці, вчинені мерами та держслужбовцями місцевих адміністрацій, допомогли запобігти організації сепаратистських псевдо-референдумів у цих населених пунктах. Соціальна відмова від співпраці, вчинена педагогами, завадила планам культурної асиміляції українського населення. Дії економічної відмови від співпраці не дали російській армії збирати податки чи використовувати об'єкти громадської інфраструктури для посилення її

оборонних позицій на кордонах Херсону та Запоріжжя.

зі зростанням репресій і згортанням публічних протестів, відмова співпрацювати була ключовою для зупинки інституціоналізації військової окупації в Херсонській та Запорізькій областях

В інших областях країни ненасильницький спротив дозволив масову участь соціальних акторів і показав високу спроможність до різнобічної адаптації й зупинки різних фаз військової кампанії. На ранніх стадіях вторгнення у північній і південній

Україні ненасильницьке перешкодження танкам і військовим конвоям сповільнило просування російських військ. Крім того, системи альтернативної комунікації були ефективними для розпізнавання проросійських агентів і диверсантів у містах Києві, Чернігові та Сумах, послаблюючи можливість контролювати ці міста. Хоча точну оцінку дати складно, ненасильницький громадянський спротив посприяв зупинці вторгнення на півночі країни.

Тим не менше, одним з ключових викликів, що стоїть перед ненасильницьким спротивом в Україні, була взаємодія зі збройним опором. Співпраця цивільних і військових рекламувалася українською владою як спосіб зупинки російського вторгнення через

Символічна дія зі 109 порожніми візками у Львові з засудженням вбивства немовлят і дітей привернула увагу міжнародних ЗМІ. Фото: Роман Балюк

ряд різних стратегій¹⁰¹. У цьому контексті цивільно-військові взаємодії поглиблювалися. Наприклад, через обмін інформацією для ідентифікації російських диверсантів та позицій, спорудження антитанкової інфраструктури, злам російської цифрової інфраструктури¹⁰² чи саботаж військової техніки¹⁰³. Також поширеною була практика серед центрів громад будувати відповідну інфраструктуру і готувати коктейлі Молотова.

Під час польового дослідження більшість опитаних людей не бачили цю співпрацю як проблему, навіть навпаки. Це зрозуміло, зважаючи на контекст війни і високої легітимності армії в країні. Тим не менше, ми також спостерігали, як ненасильницький громадянський опір зберіг поле для незалежної дії, зокрема протестної дії, відмови від співпраці чи створення структур,

паралельних до військових адміністрацій окупаційних сил. У будь-якому разі, важливо пам'ятати, що стратегії збройного і ненасильницького спротиву є різними. Тоді як перші використовують загрозу завдати шкоди життю та здоров'ю супротивника, ненасильницький підхід намагається вплинути на моральний та психологічний стан супротивника. Ефективність ненасильницького підходу базується на відділенні цих двох стратегій.

РОЗХИТУВАННЯ ВЛАДНИХ СТОВПІВ КРЕМЛЯ

Неприйняття російського вторгнення мало деморалізуючий ефект на російські війська. Навіть традиційно проросійські регіони, що не приймали українські націоналістичні наративи — наприклад, Херсон, — показали гучне неприйняття вторгнення майже щоденними публічними протестами, що включали масове використання українських прапорів і символіки для демонстрації своєї громадянської приналежності.

¹⁰¹ Більше інформації тут: <https://sprotyv.mod.gov.ua/en/english/>

¹⁰² Див.: <https://css.ethz.ch/en/center/CSS-news/2022/06/the-it-army-of-ukraine.html>

¹⁰³ Див.: <https://sprotyv.mod.gov.ua/en/2022/05/30/putins-nightmare-a-ukrainian-guerrilla-movement-has-emerged/>

Олена Мальченко відіграла важливу роль у підтримці громадянської стійкості у час облоги російськими військами міста суми протягом березня 2022. Фото: Лорена Сопена

Важко визначити конкретно якою мірою ненасильницька дія вплинула на владні опори й сприяла змінам у лояльності опонента. Тим не менше, є певні ознаки, що ненасильницький громадянський опір вплинув на опори кремлівської влади:

1. Зміни в наративах російської пропаганди. Кремль використовував різноманітні причини виправдання «спеціальної операції в Україні» (боротьба з нацизмом, підтримка людей Донбасу чи протистояння експансії Заходу та антиросійським політикам). Російська влада була змушена маневрувати між різними стратегіями, щоб поразки і труднощі на полі бою не підірвали довіру громадськості. Соціологи, що спеціалізуються на моніторингу російської пропаганди, стверджують, що тоді як в березні російське населення обговорювало війну публічно, то до середини квітня вони ідентифікували загальну тенденцію уникати дебатів, що може означати певні сумніви у спроможності

їхнього уряду впоратися з ситуацією в Україні (Sociologists -m-, 20 травня 2022, online).

2. Російські демонстрації проти війни в Україні отримали швидку і жорстку реакцію від російської влади. Тисячі протестувальників були заарештовані на ранніх стадіях війни¹⁰⁴, було запроваджено строки ув'язнення до 15 років за розповсюдження «неправдивих новин» про «військову операцію»¹⁰⁵. Попри це, опозиція до війни в Росії мутувала в більш підпільний опір — наприклад, як у групи «Феміністки проти війни»¹⁰⁶, — тоді як публічні демонстрації неприйняття російської військової політики про-

¹⁰⁴ Див.: <https://www.economist.com/graphic-detail/2022/03/22/more-than-15000-russians-have-been-arrested-in-anti-war-protests>

¹⁰⁵ Див.: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-introduce-jail-terms-spreading-fake-information-about-army-2022-03-04/>

¹⁰⁶ Марія Сіліна. «Російські феміністки протестують проти війни та її пропаганди за допомогою стікерів, постерів, перформансів та графіті». The Conversation, 4 квітня 2022. <https://theconversation.com/russias-feminists-are-protesting-the-war-and-its-propaganda-with-stickers-posters-performance-and-graffiti-179989>.

Місцева влада Славутича звертається до місцевих мешканців, пояснюючи ситуацію в місті перед окупацією російськими військами. Фото: Наталія Гантімурова

довжуються, в тому числі офіційними особами в російській адміністрації¹⁰⁷.

3. Дезертирство російських військ є ключовим для завершення війни, оскільки воно може вплинути на одну з найважливіших опор влади: армію¹⁰⁸. Ненасильницький спротив має спроможність сприяти дезертирству, і ця практика популяризувалася як цивільним населенням¹⁰⁹, так і українським урядом¹¹⁰. Стурбованість російської влади дезертирством і масовими бунтами в російській армії призвела до змін у кримінальному кодексі країни, що прирівнюють де-

зертирство до зради, що тягне покарання до 20 років в'язниці¹¹¹.

На рівні викликів, з одного боку, попри важливість цих процесів, наш аналіз показує, що немає достатньо проартикульованої стратегії між ненасильницькими діями для деморалізації опонента і діями братання, що можуть привести до значного зростання кількості випадків дезертирства в російській армії. У реєстрі ненасильницьких дій ми записали 148 протестних дій, але лише дві з них були діями братання з опонентом.

З іншого боку, більшість опитаних людей не розглядали можливості встановлення діалогового процесу з російськими соціальними акторами до того. Згідно з деякими опитаними експертами, існує очевидна слабкість у розумінні трендів російської громадської думки. Цей брак аналізу заважає розумінню прогалин у російській пропаганді й рухах незгідних всередині Росії (Sociologists -m-,

¹⁰⁷ Див.: <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/8/moscow-city-councillor-jailed-for-7-years-for-anti-war-comment>

¹⁰⁸ Девід Кортрайт, «Дезертирство є ключовим для завершення путінської війни: російські солдати чекають на нашу підтримку»: David Cortright. «Defections are crucial to ending Putin's war - Russian soldiers looking for a way out need support». Waging Nonviolence. 22 квітня 2022

<https://wagingnonviolence.org/2022/04/defections-russian-soldiers-crucial-to-end-putins-war-ukraine/>

¹⁰⁹ Див. дії 1 та 29 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

¹¹⁰ Див.: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60748234>

¹¹¹ Див.: <https://tass.com/politics/1476023>

20 квітня 2022, online). Ескалація ненасильницького громадського спротиву за кордони України буде стратегічним ключем для впливу на опори кремлівської влади й примушення російської влади облишити військовий шлях вирішення політичного конфлікту з Україною і Заходом.

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ

Пріоритетом ненасильства є захист життя і, в контексті війни в Україні, захист якомога більшої кількості цивільних і вразливих людей. У цьому контексті ми зазначимо, що організоване громадянське суспільство побудувало всеохопну систему захисту для виконання завдань евакуації, транспортування і релокації, в тому числі фінансову підтримку, психологічне консультування і підтримку для жінок, правозахисників та інших груп, яких зачіпає насильство. У цьому сенсі координація відбувалася через формальні та неформальні комунікаційні системи, і використання технологічних інструментів, таких як Євромайдан SOS, «Волонтерська платформа» чи «Паляниця». Тим не менше, більшість людей, що беруть участь у цих системах, є волонтерами й потребують навчання. Ми також зауважимо потребу підтримувати більш системно програми захисту правозахисників і активістів, що чинять опір в регіонах під окупацією та в інших зонах високого ризику, які очолюють ненасильницький громадянський спротив та дії неспівпраці.

Тим не менше, важливо зауважити, що захисні мережі не ставлять у пріоритет підтримку тих, хто відмовляється від служби з ідейних міркувань. Відмова служити

несе «соціальну стигму». Згідно з даними, зібраними з різних свідчень, є практики відмови надавати притулок молодим людям призовного віку у притулку¹¹², цькування в соціальних мережах проти людей, які відмовилися від мобілізації у зони високого ризику¹¹³. У результаті тим, хто відмовляється служити, доводиться уникати адміністративного контролю (обов'язкової реєстрації) та мінімізувати свої переміщення, щоб уникнути військового контролю, що може змусити їх приєднатися до армії¹¹⁴. Українська система не дозволяє відмовлятися від служби з ідейних міркувань і криміналізує дезертирство. У 2020 році 1744 людини були покарані за статтями 407-409 Кримінального Кодексу України¹¹⁵. Юридичний і соціальний тиск на тих, хто відмовляється служити, створює психологічні проблеми, самоцензуру й неспроможність працювати з цією проблемою в публічній площині. Один з найбільш релевантних випадків у цьому контексті — політичне переслідування Руслана Коцаби, українського журналіста, який відмовився служити і який від початку війни на Донбасі в 2014 публічно просував ідею, що населення не прийме військову мобілізацію на сході¹¹⁶.

організоване
громадянське
суспільство побудувало
всеохопну систему
захисту для виконання
завдань евакуації,
транспортування
і релокації, в тому
числі фінансову
підтримку, психологічне
консультування і
підтримку для жінок,
правозахисників та
інших груп, яких зачіпає
насильство

¹¹² Представниця НГО («ж»), інтерв'ю з автором, Львів, 15 квітня 2022.

¹¹³ Український солдат («м»), інтерв'ю з автором, Чернівці, 3 червня 2022.

¹¹⁴ Відказник з ідейних міркувань («м»), представниця НГО («ж»), інтерв'ю з автором, Львів, 16 квітня 2022.

¹¹⁵ Гоум-офіс Великої Британії. Офіс державної політики та інформації. Червень 2022. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1088614/UKR_CPIN_Military_Service.pdf

¹¹⁶ Зоя Кравчук. «Українським журналістам загрожує 15 років ув'язнення за заклик бойкотувати призов»: Zoya Kravchuk. *Ukrainian journalist faces 15 years in jail after calls to boycott the draft*. Open Democracy, February 9, 2015. <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukrainian-journalist-faces-15-years-in-jail-after-calls-to-boycott-draft/>

Завантаження гуманітарної допомоги у вантажівку в Славутічі.
Фото: Лорена Сопена

З 2015 року він кілька разів був фігурантом судових справ і був ув'язнений на 524 дні як «російський агент»¹¹⁷.

В іншому плані, ненасильницька дія уможливила започаткування процесу переговорів між місцевими громадами і російською армією з метою захисту цивільного населення й інфраструктури населених пунктів¹¹⁸. Найбільш парадигмальний випадок — дії в місті Славутич поруч з кордоном з Білорусією, де масована і швидка реакція населення на вторгнення 26 березня призвела до процесу переговорів між місцевими жителями, представленими місцевою

владою, та російськими військовими щодо звільнення мера міста й відведення військ через два дні потому. Також, як прокоментував місцевий активіст, ненасильницьке, позитивне й рішуче ставлення, яке показали протестувальники проти окупації, «шокувало» російських солдатів¹¹⁹.

На жаль, ця можливість переговорів для захисту цивільного населення не може відбутися в інших контекстах, таких як Маріуполь чи в західних населених пунктах Київської області, Ірпені й Бучі, чи малих містечках Чернігівщини і Сумщини, де ненасильницький громадянський спротив неможливо організувати через високий рівень насильства з боку російських військ,

¹¹⁷ Доки напрацьовувалося це дослідження, Руслан Коцаба розмістив таке відео в соцмережах: https://youtu.be/hutT0pAO_X0

¹¹⁸ Ірина Ейхельзон, Максим Лелігулашвілі, Тетяна Калиниченко, Тетяна Кисельова. «Низова відповідь на російське вторгнення: огляд практик реакції на конфлікт в українському громадянському суспільстві від 24 лютого по 31 травня 2022 року» — Київ, 2022. — 48 с.

¹¹⁹ Лариса Маслій (директорка Кіноконцертного комплексу), інтерв'ю з автором, Славутич, 10 квітня 2022.

результатом якого стали жахливі страти цивільного населення. Через перелічені причини дуже важливо для населення аналізувати ризики й можливості ненасильницького спротиву, що передбачає контакти з російськими солдатами. Досвід Славутича каже нам, що присутність схожих культурних елементів та відсутність мовно-го бар'єру можуть дозволити діалог, братання та вимоги переконати опонента змінити його поведінку.

ГРОМАДЯНСЬКА СТІЙКІСТЬ

Громадянська стійкість з боку населення була фундаментальним фактором в опорі війні. Ми покажемо, які ненасильницькі методи були ефективними в цьому відношенні:

1. Ненасильницькі дії з комунікації до широких аудиторій через пресу, телебачення, радіо та інтернет посилили громадянську стійкість. ЗМІ на зразок Телебачення Торонто, з тисячами підписників у їхніх каналах у соціальних мережах, продукували ненасильницькі контрнаративи, базовані на гуморі, щоб запобігти паніці серед цивільних;
2. Невидимі ненасильницькі дії на зразок графіті, листівки і жовто-блакитні стрічки підтримували опір і мораль живими, водночас зменшуючи рівень небезпеки для активістів у час посилення репресій в зонах під військовою окупацією;
3. Мережі підтримки, організовані сусідами у населених пунктах під окупацією і в облозі, зробили вклад в підтримку громадянської стійкості. У цьому сенсі ми підкреслимо, як робота молодіжних центрів у населених пунктах відіграла ключову роль для підтримки більшості вразливих груп.

Громадянська стійкість через ненасильницьку дію також має спроможність розповсюджуватися і позбавляти страху досі підкорені громади. Справді, громадянська стійкість, продемонстрована українським

народом і розповсюджена через соціальні медіа, надихнула інших соціальних акторів. Наприклад, в Криму між травнем і червнем 2022 року, були організовані комунікативні дії, зокрема розповсюдження листівок, графіті та жовто-блакитних стрічок. Буде важливим вивчити, як ненасильницький громадянський спротив проти російського вторгнення підсилює дисидентські групи на Кримському півострові й на територіях Донбасу.

ПОСИЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ВРЯДУВАННЯ

Ненасильницька дія мала суттєвий вплив на збереження цілісності суспільства й посилення соціальних акторів на місцевому рівні. Цей вплив мав прямий вплив на посилення місцевого врядування, яке тісно пов'язане з реформою політичної децентралізації в Україні¹²⁰.

1. Посилення місцевих акторів через розвиток ненасильницьких дій через горизонтальні, самоорганізовані й децентралізовані мережі. Ці мережі стали справжніми школами політичного навчання з покращення процесів прийняття рішень, розподілу завдань й поширення інформації на решту країни;
2. Зростання соціального визнання громадських організацій, зважаючи на роль, яку вони відіграли в протидії російському вторгненню, захисті цивільних та громадянській стійкості. Координаторка громадської організації з Сум «Простір рівних можливостей» Оксана Мальченко розповіла, що під час облоги міста вони організували мережу громадських організацій, щоб забезпечити потреби населення. В процесі місцева й обласна влада просили їхньої допо-

¹²⁰ Більше інформації про переваги і виклики політичної децентралізації на рівнях демократичного розвитку, вирішення конфлікту й громадянської стійкості, див.: <https://ukrainian-studies.ca/2020/07/17/ukraines-decentralization-from-the-perspective-of-territorial-self-governance-and-conflict-management/> та <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-06-28/source-ukraines-resilience>

моги кілька разів, щоб виконати свою роботу¹²¹;

3. Покращення координації між місцевою владою і громадянами. Контекст надзвичайної ситуації створив умови, що сприяли поглибленню співпраці місцевої влади і громадян за допомогою різноманітних засобів, зокрема використання Телеграм-груп для обміну інформацією про потреби і волонтерство. Згідно з інформацією обласної влади, ці інформаційні групи були ключовими для розподілу гуманітарної допомоги й евакуації населення¹²². У багатьох випадках потреби покривалися силами соціальних організацій самостійно, але влада відіграла важливу роль в координації допомоги. Також варто зауважити співпрацю з місцевою владою у публічних протестних діях, як у Славутіччі, чи відмови від співпраці в окупованих територіях.

Тим не менше, більшість ненасильницьких ініціатив не були скоординовані одна з одною на національному рівні. Це призвело до проблем з інформуванням, дублюванням роботи й неефективності в окремих ситуаціях. Наприклад, при визначенні областей, які були менш перевантажені й мали кращі громадські сервіси, які могли запропонувати переміщеним особам. Влада на національному рівні не відіграла важливої ролі в цьому плані поза створенням просторів, таких як Національний центр спротиву, де вони звітують про прогрес ненасильницьких дій, а також хід військової кампанії. З іншого боку, професійні організації, наприклад «Центр спільних дій», «Центр громадянських свобод» або Всеукраїнський молодіжний центр, серед інших, проробили значну роботу по обміну інформацією і координації між волонтерами.

¹²¹ Оксана Мальченко (директорка НГО «Простір рівних можливостей»), інтерв'ю з автором, Суми, 7 квітня 2022.

¹²² Дмитро Іванов (заступник голови Чернігівської обласної адміністрації), Чернігів, 9 квітня 2022.

НАЦІОНАЛЬНА І РЕГІОНАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ

Культурний опір є ключовим для національної згуртованості та єдності. Абсолютна більшість ненасильницьких протестних дій, зафіксованих у цьому дослідженні, включала демонстрацію українських прапорів і символіки, наприклад, традиційної «вишиванки». Як стверджують кілька академічних експертів, ця війна консолідувала українську ідентичність¹²³. Опір Херсону і солідарність, яку східні громади отримали від західних, дали можливість для зустрічі й діалогу, які штовхатимуть вперед творення єдиного українського національного тіла¹²⁴.

Тим не менше, під час інтерв'ю в західних частинах країни, таких як Чернівці і Львів, ми виявили, що ці стосунки не позбавлені конфлікту. Десятиліття відділеності й піддавання впливам різних наративів призвели до різного сприйняття, світоглядів й очікувань між громадами на заході і сході України. В процесі дослідження ми ідентифікували, що групи медіаторів і фасилітаторів діалогу проводять інтервенції, щоб запобігти чи принаймні тримати під контролем конфлікти між громадами, які приймають внутрішньо переміщених осіб¹²⁵ та цими внутрішньо переміщеними особами. Так само вони працюють з внутрішньосімейними конфліктами і з військовими¹²⁶. Інтерв'ю з представниками цих груп дозволили оцінити ресурси, потрібні для систематичних інтервенцій¹²⁷.

У процесі націотворення існує виклик побудови української ідентичності, яка буде спроможна визнати мультикультуралізм

¹²³ Іван Гомза (професор Київської Школи Економіки); Євген Глібовицький (професор Українського Католицького Університету), інтерв'ю з автором, Львів та Коломия, 17 квітня 2022.

¹²⁴ Іван Гомза (професор Київської Школи Економіки), інтерв'ю з автором, Львів, 17 квітня 2022.

¹²⁵ Див.: https://peacefulchange.org/wp-content/uploads/2022/05/Public_Statement_War_and_Dialogue_Ukraine_ENG.pdf

¹²⁶ Ірина Ейхельзон, Максим Лелігулашвілі, Тетяна Калиниченко, Тетяна Кисельова. «Низова відповідь на російське вторгнення: огляд практик реакції на конфлікт в українському громадянському суспільстві від 24 лютого по 31 травня 2022 року» — Київ, 2022. — 48 с.

¹²⁷ Карл Плезнер (координатор школи інженерів порозуміння Українського центру ненасильницького спілкування і примирення), інтерв'ю з автором, онлайн, 25 квітня 2022.

у країні. Важливо визнати, що татарська громада, що опиралася анексії Криму Російською Федерацією у 2014¹²⁸, продовжує вимагати припинити незаконну анексію і репресії проти татарського народу, що досі живе на півострові¹²⁹. Ця спільнота брала участь у ненасильницьких діях, демонструючи свою символіку на додачу до українських прапорів¹³⁰. Українська влада також підсилює багатонаціональний український характер через важливі політичні рішення, як, наприклад, закон про визнання кримських татар, караїмів та кримчаків корінними народами України¹³¹.

Попри це, експерти з ненасильницької дії попереджають, що тиск культури війни і стрес від війни можуть спровокувати широкі соціальні конфлікти в Україні з плином часу¹³². Подібним чином централізація прийняття рішень на рівні президента може породити серйозні внутрішні напруження через маргіналізацію місцевих акторів і потребуватиме процесів майбутньої реконструкції країни¹³³.

На іншому рівні регіональна поляризація посилилася через інформаційну війну між Заходом і Росією. Ця поляризація шкодить регіональній розбудові миру й ініціативам ненасильницької дії. Хоча й існує певна готовність організацій українського громадянського суспільства й активістів співпрацювати з їхніми колегами та активістами в Білорусі, цього не можна сказати про російські організації, принаймні наразі.

Організації, що працюють з моніторингом російської пропаганди і напрацюванням

нових ненасильницьких наративів, показали свою неспроможність проникнути у це суспільство з ненасильницькими контр-наративами. У Західному блоці також є проблеми з впливом на громадську думку, в якій домінують мілітаристські й пронатівські наративи.

Спільнота медіаторів і фасилітаторів діалогу виключила можливість діалогових ініціатив з білоруськими і російськими громадянами на цій стадії, оскільки це буде травматичний процес і навіть психологічне насильство, зважаючи на контекст масштабних боїв, а отже порушуватиме критерій «не нашкодь». Тим не менше, вони додають, що вони готові створювати умови для майбутнього регіонального діалогу.

ПІДЗВІТНІСТЬ

Стабільна інфраструктура моніторингу воєнних злочинів, створена провідними організаціями у сфері прав людини та адвокаційних центрів в Україні, дозволила зібрати та верифікувати тисячі випадків серйозних порушень, вчинених російськими військами. Ці дії допомогли запобігти безпорадності українського населення, що постраждало від війни, та дозволили громадянам викривати пошкодження фізичної інфраструктури та жорстокість проти цивільного населення з допомогою різних фізичних і психологічних засобів. Створені наразі три організації та платформи передали сотні випадків з доказами і свідченнями міжнародним організаціям, наприклад, Міжнародному кримінальному суду, а також національним органам, таким як український Офіс Генерального Прокурора, компетентному в цих питаннях¹³⁴, зробивши таким чином вклад в перші обвинувачувальні акти щодо воєнних злочинів¹³⁵.

Ця сфера також стикається з викликами на кількох рівнях. Перше, посилення процесу

¹²⁸ Див.: <https://khp.org/en/1608808855>

¹²⁹ Хартія-97. Рефат Чубаров. «Ми маємо завершити війну з поверненням Криму». 16 травня 2022. <https://charter97.org/en/news/2022/5/16/467951/>

¹³⁰ Див. дії 36 та 38 з бази даних ненасильницьких дій в Україні (Додаток).

¹³¹ Кенан Кейзер. «Закон, що визнає кримських татар корінним народом, вступає в силу в Україні»: Canan Kevser. *Law recognizing Crimean Tatars as indigenous people comes into force in Ukraine*. Qırım News. July 24, 2021 <https://qirim.news/en/crimean-tatars/law-recognizing-crimean-tatars-as-indigenous-people-comes-into-force-in-ukraine/>

¹³² Андре Каменціков (представник Глобального партнерства для запобігання збройним конфліктам), інтерв'ю з автором, Київ, 11 квітня 2022.

¹³³ Марія Лєвонова (заступниця виконавчого директора Центру спільних дій), інтерв'ю з автором, Львів, 15 квітня 2022.

¹³⁴ Див.: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61652467>

¹³⁵ Рейчел Трейзма, «Україна судить першого російського солдата звинуваченого у воєнному злочині»: Rachel Treisma. *Ukraine tries its first Russian soldier for alleged war crimes*. NPR. May 13, 2022 <https://www.npr.org/2022/05/11/1098242940/ukraine-russia-war-crimes-trial>

перехідного правосуддя, що забезпечить більш строгий процес правди, справедливості, відшкодування та примирення. Одним з перших викликів у цьому сенсі буде також визнати порушення прав людини, вчинені українськими солдатами під час війни¹³⁶, хоча випадок політичного переслідування Руслана Коцаби за викриття порушень прав людини на Донбасі, починаючи з 2014 року, не дають підстав вважати, що цей процес буде простим. Друге, систематично розділяти дані про агресивні дії недержавних озброєних акторів, включаючи закордонних бійців, а також членів військових і приватних безпекових компаній на зразок російської ПВК Вагнера¹³⁷.

136 Емануель Гринцпан та Фаустін Вінсент, «Українських військових звинувачують у воєнних злочинах проти російських військ»: Emmanuel Grynszpan and Faustine Vincent. *Ukraine's military accused of war crimes against Russian troops*. Le Monde, 9 April 2022. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/04/09/ukraine-s-military-accused-of-war-crimes-against-russian-troop_5980121_4.html

137 Лоренцо Тондо, Ізобель Кошів, Емма Грехем-Гаррісон та Пйотр Сауер, «Бійці нібито з групи Вагнера звинувачені у вбивстві цивільних в Україні»: Lorenzo Tondo, Isobel Koshiw, Emma Graham-Harrison and Pjotr Sauer. *Alleged Wagner Group fighters accused of murdering civilians in Ukraine*. The Guardian. 25 May 2022. <https://www.theguardian.com/world/2022/may/25/wagner-group-fighters-accused-murdering-civilians-ukraine-war-crimes-belarus>

10 РЕКОМЕНДАЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СПРОТИВУ

Рекомендації для агенцій, урядів, міжнародних та українських акторів громадянського суспільства:

- 1. Посилити ненасильницький громадянський спротив у зонах під окупацією:** через матеріальні та фінансові ресурси, створення просторів для координації та обміну інформацією, а також розвиток політично-соціальної адвокації дій, щоб зробити видимою і підтримати роботу активістів, що опираються військовій окупації та інституціоналізації репресій на цих територіях.
- 2. Розвивати систему захисту правозахисників у відповідності** з керівними принципами Правозахисників ЄС у координації з українськими правозахисними центрами й міжнародними організаціями. Ця програма має приділити особливу увагу психологічним впливам війни та захисту активістів в районах під тимчасовою російською військовою окупацією.
- 3. Вдосконалювати системи моніторингу і розслідування воєнних злочинів як** механізмів забезпечення доступу до правосуддя і законності: через створені правозахисні платформи й прийняття перспективи перехідного правосуддя, що включає розслідування усіх воєнних злочинів і агресивних дій, вчинених недержавними озброєними акторами.
- 4. Посилити громадянську стійкість і соціальну згуртованість через організації та інфраструктуру, розбудовану українським молодіжним рухом.** Зокрема, ця підтримка має охоплювати програму національної розбудови спроможності до трансформації конфлікту, ненасильницької дії та цифрової стійкості, а також забезпечення мережі українських молодіжних центрів вміннями та ресурсами розвивати ненасильницькі контрнаративи у співпраці з місцевими та цифровими ЗМІ.
- 5. Запобігати соціальній поляризації через підтримку медіації в українських громадах та діалогові інтервенції,** покликані запобігати внутрішньосімейним конфліктам та конфліктам у громадах між внутрішніми переселенцями зі сходу країни і тими, хто їх приймає.
- 6. Заохочувати розвиток ненасильницьких ініціатив, діалогу і розбудови миру на регіональному рівні через фінансову підтримку створення просторів для обміну інформацією і плануванням дій** з активістами та групами, відданими соціальній справедливості та правам людини, використанням зв'язків, спроможностей і досвіду організацій, що спеціалізуються на цих географічних і тематичних сферах, щоб знайти спільні цілі.
- 7. Впливати на дизайн нових глобальних і регіональних архітектур, що базуються на безпеці людини**, на тому, що ставлять захист і людські потреби в центр, включають розробку ненасильницьких стратегій для трансформування конфліктів й переспрямуванні ресурсів від мілітаристичних структур та ініціатив. Ця робота має брати до уваги значний досвід роботи ООН у сфері безпеки людини.

8 ■ **Дослідити можливість регулювати й розвивати систему ненасильницького громадянського захисту**¹³⁸ що відштовхуватиметься від вже наявних досвідів, як, наприклад, Литовської національної стратегії захисту¹³⁹. Цей процес має включати публічне обговорення меж ненасильства і військового захисту, що його доповнює.

9 ■ **Захищати і регулювати відмову від військової служби з ідейних міркувань як право людини**, щоб громадянин міг вносити вклад у захист своєї країни, не беручи до рук зброю. Це має включати також захист громадських і політичних прав активістів за мир і тих, хто відмовляється від військової служби з ідейних міркувань.

10 ■ **Забезпечити, щоб соціальна і політична реконструкція базувалася на розбудові місцевого врядування і політичної децентралізації** та гарантувала ефективну участь у процесах прийняття рішень для жіночих організацій та активістів, що очолюють ненасильницький громадянський опір у країні, адвокацію прав людини та просування медіації та організації діалогу.

¹³⁸ Згідно з професором Бартковські, «Ненасильницький громадянський захист базується на тому факті, що все населення, в тому числі інститути і мережі, є частиною сили опору. Ця сила щоденно воює через неспівпрацю з агресором в усіх сферах соціального, політичного, економічного і культурного життя. Цей опір робить вторгнення чи, потім, і окупацію нестійкою в довгостроковій перспективі» (2015). Більше інформації можна знайти у роботі Джина Шарпа «Громадянський захист. Поствоєнна система озброєння» (1990). For more information see Gene Sharp's work *Civilian-based defence. A post-military weapons system* (1990).

¹³⁹ Більше інформації про Литовську стратегію громадянського захисту, див.: <https://kam.lt/en/civil-resilience/>

БІБЛІОГРАФІЯ

- Adler-Nissen, Rebecca, and Vincent Pouliot. *Power in Practice: Negotiating the International Intervention in Libya. In European Journal of International Relations 20, no. 4 (December 2014): 889-911.*
- Alinsky, Saul. *Reveille for radicals.* Vintage, 2010.
- Bartkowski, Maciej, *Nonviolent civilian defence to counter Russian hybrid warfare.* John Hopkins. University. Oґujak (2015).
- Bunce, Valerie J., and Sharon L. Wolchik. *Favorable Conditions and Electoral Revolutions. Journal of Democracy 17, no. 4 (October 2006): 5-18.*
- Beer, Michael A. *Civil Resistance Tactics in the 21st Century.* Washington: ICNC Press (2021)
- Chenoweth, Erica, Maria J. Stephan, and Maria Stephan. *Why civil resistance works: The strategic logic of nonviolent conflict.* Columbia University Press, 2011.
- de La Boétie, Étienne. *Discourse on voluntary servitude.* Hackett Publishing, 2012.
- Eihelson, Iryna, Ieligulashvili, Maksym; Kalenychenko, Tetiana; Kyselova, Tetiana. *Responding to the Russian invasion from the grassroots - An overview of conflict response practices by the Ukrainian civil society from February 24th to May 31st, 2022.* National Platform for Resilience and Social Cohesion, 2022.
- Gandhi, Mahatma K. *Hind Swaraj and Other Writings.* Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Ganz, Marshall. *Leading change: Leadership, organisation, and social movements. Handbook of leadership theory and practice 19 (2010): 1-10.*
- Hallward, Maia, Juan Masullo, and Cécile Mouly. *Civil resistance in armed conflict: leveraging nonviolent action to navigate war, oppose violence and confront oppression. Journal of Peacebuilding & Development 12.3 (2017): 1-9.*
- Kyselova, Tetiana. *Professional peacemakers in Ukraine: mediators and dialogue facilitators before and after 2014.* (2017).
- _____. *Mapping civil society and peacebuilding in Ukraine: Peacebuilding by any other name.* Available at SSRN 3521515 (2019).
- Lakey, G. *The Sociological Mechanisms of Nonviolent Action.* In Peace Research Review 2 (1968), pp. 1-102.
- McFaul, Michael. *Ukraine imports democracy: External influences on the Orange Revolution. International Security 32.2 (2007): 45-83.*
- Onuch, Olga. *The Maidan Past and Present: Orange Revolution (2004) and the EuroMaidan (2013-2014).* Frederick V. Mills [Eds.](2015). *Euromaidan.* Columbia University Press:

New York (2015).

Schmid, Johann. *Hybrid warfare on the Ukrainian battlefield: developing theory based on empirical evidence. Journal on Baltic Security* 5.1 (2019).

Shapovalova, Natalia. *Assessing Ukrainian Grassroots Activism Five Years After Euromaidan.* (2018).

_____. *From the Square to politics after Ukraine's Euromaidan Protests in After Protest: Pathways Beyond Mass Mobilisation.* Richard Youngs [Eds] (2019) Carnegie Endowment.

Sharp, Gene. *The politics of nonviolent action, 3 vols. Boston: Porter Sargent 2, 1973.*

_____. *Civilian-based defence. A post-military weapons system.* Princeton University Press. New Jersey, 1990.

Stewart, Susan. *Democracy promotion before and after the 'colour revolutions'.* In *Democratisation*, 16:4, 645-660, (2009a).

Thoreau, Henry David. *On the duty of civil disobedience.* Good Press, 2020.

Ulfelder, Jay. *Contentious Collective Action and the Breakdown of Regimes.* In *International Political Science Review*, (2005): 312.

Wallace, M.S. *Security Without Weapons: Rethinking Violence, Nonviolent Action, and Civilian Protection.* New York: Routledge, 2017. *Peace and change* 45, no. 3 (2020): 464-466.

Welzel, Christian. *Theories of Democratisation.* In *Democratisation*, by C Haerpfer, P Bernhagen, R Inglehart and C Welzel, 74-78, 80, 82-85. Oxford University Press, 2009.

ДОДАТОК

База даних ненасильницьких дій в Україні (24 лютого-30 червня 2022)

№	Опис	Тип Ненасильницької Дії	Підтип	Особливість дії	Місцеположення	Регіон	Дата	Посилання
1	У Генічеську жінка підійшла до озброєного російського солдата з вимогою покинути її рідне місто.	3. Ненасильницьке втручання	3.1. Психологічне втручання	033. Братання	Генічеськ	Південь	24/02/22	https://nv.ua/ukr/ukraine/events/u-genicheskuzhinka-proganyala-rosiyskih-soldativ-50219744.html ; https://www.rferl.org/a/ukraine-Генічеськ-woman-confronts-russian/31723523.html
2	Телебачення Торонто висвітлює війну з гуманістичної перспективи, аби протистояти страху та підтримувати високий моральний дух.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	011. Аудіо та відеозаписи, радіо, ТБ	Івано-Франківська область	Захід	24/02/2022	https://www.instagram.com/toronto_tv/
3	У Бахмачі група мирних жителів перекрыла дорогу, щоб не дати російським танкам просунутися на Київ.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Бахмач, Чернігівська область	Північ	26/02/22	https://www.youtube.com/watch?v=Nu9ejPdVbC0
4	У тимчасово окупованій Чаплинці двоє місцевих жителів зняли російський прапор.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття прапорів й інших символів	Чаплинка	Південь	26/02/2022	https://t.me/suspijneХерсон/8474 https://novakahovka.city/articles/196417/u-chaplinciskinuli-rosijskij-prapor
5	У Бердянську чоловік голіруч дістав міну з-під мосту і переніс її до лісу.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Бердянськ	Південь	27/02/22	https://nv.ua/ukr/ukraine/events/cholovik-golimirukami-perenis-minu-do-lisoposadki-video-novini-ukrajini-50220613.html
6	Група місцевих жителів села Добрянка Чернігівської області зібралася на українсько-білоруському кордоні, щоб заспівати державний гімн і дати зрозуміти білоруським і російським солдатам, що в Україні їм не раді.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	028. Символічні звуки	Добрянка, Чернігівська область	Північ	28/02/2022	https://t.me/suspijnechernihiv/6440
7	На центральних вулицях тимчасово окупованого Херсона вивісили прапори України.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	28/02/2022	https://t.me/suspijneХерсон/8588
8	Біля села Стара Збур'ївка на Херсощині місцеві жителі замаскували дорожній вказівник.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Стара Збур'ївка, Херсонська область	Південь	28/02/2022	https://t.me/suspijneХерсон/8595
9	У тимчасово окупованому Бердянську десятки людей вийшли протестувати на вулиці, де перебувала велика кількість російських військових.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	28/02/22	https://www.youtube.com/watch?v=3G97bBTCy50
10	Місцеві жителі Городні на Чернігівщині блокують рух російської військової колони в бік Чернігова. Люди перекрыли дорогу, змусивши російських військових розвернутися і поїхати в бік Сеньківки.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Городня, Чернігівська область	Північ	28/02/2022	https://t.me/suspijnechernihiv/6407
11	У Крюківці, Чернігівської області місцеві жителі блокують рух російських танків.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Крюківка, Чернігівська область	Північ	28/02/2022	https://mamedia24.com/russian-soldiers-asked-the-way-to-go-to-Київ-then-the-citizens-of-ukraine-stood-in-front-of-the-tanks/

12	Дорожні служби Тернополя вивісили дорожні знаки "Окупантам рух заборонено".	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Невідомо	Північ	28/02/2022	https://www.facebook.com/Ukravtodor.Gov.Ua/posts/pfbid02gG3RjrPcPPLfMsFh2v7xZxtVoZL4aKRArJcwBHbtvqjgBaKEg1A2kgy7X3Ffjb1Al
13	Жінка в автомобілі разом з дитиною та літньою жінкою відмовилися віддати свій паспорт озброєному російському військовому, який заблокував в'їзд до її рідного міста на Північному сході України.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Житне, Сумська область	Північ	28/02/2022	https://www.youtube.com/watch?v=qG5o6dj8KEo
14	Місцеві жителі Сумщини розробили комунікаційну систему, що допомагає знаходити безпечні шляхи пересування окупованим регіоном і діставатися до міста Суми, яке знаходиться в облозі, з продовольством, медикаментами та іншими речами першої потреби.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	180. Альтернативна система комунікації	Суми	Північ	28/02/2022	Interview on 7/4/2022 with NGO community of Sumy
15	Жителі Мелітополя заблокували російську військову колону своїми тілами та вигукували "Окупанти!" та "Додому!".	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Мелітополь	Південь	01/03/22	https://www.nbcnews.com/video/civilians-resist-military-convoy-in-Melitopol-ukraine-134398533724
16	ЗМІ Цукр висвітлюють історії звичайних людей, щоб підтримувати моральний дух.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	011. Аудіо та відеозаписи, радіо, ТБ	Суми	Північ	01/03/22	https://cukr.city/
17	Поблизу Каховки місцеві жителі замаскували дорожній вказівник.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Каховка	Південь	01/03/2022	https://t.me/suspiIneXepcon/8651
18	Децентралізований інформаційний хаб Євромайдан SOS надає інформаційну підтримку із захисту, евакуації, притулку та інших потреб жителів тимчасово окупованих територій.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	Експресивні тактики з використанням засобів електронної комунікації - краудсорсинг інформації	Київ	Північ	01/03/2022	
19	У Бердянську зламали кріплення флагштока. Мешканці міста вийшли це полагодити.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Бердянськ	Південь	01/03/22	https://t.me/suspiInezaporizhzhya/2767
20	Організація Центр "Жіночі перспективи" надає психологічну підтримку жінкам-переселенкам та їхнім родинам у Львівській області.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	Захист жінок	Львів	Захід	01/03/2022	https://russiancrime.org/main-page
21	У Енергодарі натовп людей будує барикади та перекриває дорогу, щоб не допустити руху колони російських військових до Запорізької атомної електростанції.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Енергодар	Південь	02/03/2022	https://www.facebook.com/watch/?v=256341830021658
22	Численні акції в тимчасово окупованому Херсоні: одиночні пікети в різних частинах окупованого Херсона, чоловік розмажує прапорами на центральній вулиці, люди намагаються відібрати український прапор у російських військових, люди сваряться з російськими військовими.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	02/03/2022	https://t.me/suspiIneXepcon/8731 // https://novynarnia.com/2022/03/02/herson-svoboda/ // https://t.me/LastBP/5177
23	У селищі Водяне Запорізької області місцеві жителі зібрались на акцію протесту проти російського вторгнення. Протестувальників розігнали російські військові із застосуванням світлових гранат. Щонайменше одна людина травмована.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	"Водяне, Запорізька область"	Південь	02/03/2022	https://t.me/suspiInezaporizhzhya/2827 https://suspiIne.media/213107-poblizu-energodara-vid-granati-okupantiv-postrazdali-dvoe-mirnih-meskanciv/
24	У Мелітополі відбувся масовий протест проти російського вторгнення у місто. Російські військові відкрили вогонь по протестувальниках. Одна людина поранена.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	02/03/2022	https://t.me/suspiInezaporizhzhya/2828 https://t.me/u_now/22226

25	Протест у Каховці. Протестувальники розгорнули великий український прапор. Російські військові розігнали акцію протесту гумовими кулями. Двоє протестувальників отримали поранення, семеро викрадені російськими військовими.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Каховка	Південь	03/04/2022	https://t.me/suspiIneXepcon/10295 https://t.me/suspiIneXepcon/10214 https://pivdenukraine.com.ua/2022/04/03/meshkanci-kaxovki-znovu-vijshli-na-miting-%d1%97x-rozganayayut-video/
26	Жителі Мелітополя протестують проти російської окупації. Люди принесли багато української символіки та пройшли колоною вулицями міста.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	04/03/2022	https://t.me/nvua_oficial/20265
27	Демонстрація в Марківці Луганської області проти вторгнення російської армії. Протест розпочався з вираження солідарності з Україною.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Марківка, Луганська область	Схід	04/03/2022	https://suspiIne.media/214023-ziteli-bilokurakinogo-ta-markivki-vijsli-na-mitingi-proti-okupacii/ https://www.facebook.com/100001443234836/videos/1603879019977408/ https://www.facebook.com/gazeta.markovka https://dn.depo.ua/ukr/severodonetsk/na-luganshchini-meshkantsi-okupovanoi-markivki-vdruge-viyshli-na-proukrainskiy-miting-202203051431662
28	Протест у тимчасово окупованому Херсоні. Люди публічно відмовляються від російської гуманітарної допомоги.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Херсон	Південь	04/03/2022	https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3420253-u-centri-hersona-vijsli-na-akciu-protestu-proti-agresora.html
29	Цивільні пригостили чаєм та їжею полоненого російського солдата та подзвонили його матері, аби сповістити, що син у полоні.	3. Ненасильницьке втручання	3.1. Психологічне втручання	033. Братання	Новий Буг, Миколаївська область	Південь	04/03/22	https://www.facebook.com/groups/noviybug/posts/2633475466795920/ ; https://www.firstpost.com/world/locals-in-ukraine-give-food-to-russian-soldier-help-him-video-call-his-mother-watch-video-here-10429641.html ; https://twitter.com/ChristopherJM/status/1499060828817043474?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Cwterm%5E1499060828817043474%7Ctwtgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.firstpost.com%2Fworld%2Flocals-in-ukraine-give-food-to-russian-soldier-help-him-video-call-his-mother-watch-video-here-10429641.html
30	Демонстрація в Білокуракине на Луганщині проти вторгнення російської армії. Натоп мирних жителів стояв напроти російських військових та закликав покинути Україну.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Білокуракине	Схід	05/03/2022	https://www.youtube.com/channel/UCN7ytmIn9WWuPccGft0jLSQ/videos ; https://www.facebook.com/watch/?v=640423033856875&ref=sharing
31	У центрі окупованого Херсона місцевий музикант виконав гімн України на трубі.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	028. Символічні звуки	Херсон	Південь	05/03/2022	https://t.me/suspiIneXepcon/8868
32	Протест проти російської окупації в Бердянську. Протестувальники відмовилися від «гуманітарної допомоги» російської армії та організували власну гуманітарну допомогу.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Бердянськ	Південь	05/03/2022	https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3421036-u-berdiansku-na-mitingu-proti-rosijskih-zagarbnikiv-skanduut-ukraina-ponaduse.html https://censor.net/ua/news/3321826/ne_nado_nas_kormyt_hvatyt_ubivat_Berdjansk_protetstuye_protj_okupativ_ta_masovo_vidmovlyajetsya_vid
33	Масова демонстрація проти російської окупації в Мелітополі. Демонстранти спалили опудало Путіна.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	06/03/2022	https://suspiIne.media/214579-neskorenij-Melipol-ml-mistani-znovu-vijsli-na-miting-proti-okupacijnih-vijsk-ri/
34	Масова демонстрація проти російської окупації пройшла в тимчасово окупованій Каховці, незважаючи на те, що в місті не було телефонного зв'язку. Люди розгорнули великий український прапор.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Каховка	Південь	06/03/2022	https://vgoru.org/post/hersonshina-doluchayetsya-do-mirnoyi-akcii-video https://t.me/vgorunews/1925 https://t.me/vgorunews/1936

35	Масова демонстрація проти російської окупації в Новій Каховці. Російські військові почали обстріл протестувальників. Одна людина загинула, семеро отримали поранення.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Нова Каховка	Південь	06/03/2022	https://t.me/vgorunews/1936 https://t.me/suspilnenews/7235 https://t.me/Pravda_Gerashchenko/2200 https://www.facebook.com/pho.gov.ua/posts/323389396489795
36	Масова демонстрація проти російської окупації в Генічеську. Окрім українських прапорів, на знак протесту люди принесли кримськотатарські прапори.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Генічеськ	Південь	06/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/8889 https://t.me/vgorunews/1911
37	Масова демонстрація проти російської окупації в Каланчаку. Люди розгорнули великий український прапор.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Каланчак, Херсонська область	Південь	06/03/2022	https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=794783928144098&id=100028374940771 https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3421894-u-timcasovo-okupovanih-genicesku-kahovci-ta-kalancaku-masovi-proukrainski-mitingi.html
38	Акція протесту проти окупації Криму біля кримського пункту пропуску Чонгар у Новоолексіївці. На знак протесту люди принесли кримськотатарські прапори.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Новоолексіївка, Херсонська область	Південь	06/03/2022	https://twitter.com/ua_industrial/status/1500452078677905410?s=20&t=zQIP9_HXHkFT3DQP7zkIAQ https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3422198-ziteli-sela-congar-vijsli-na-miting-proti-zagarnikiv-z-vimogou-zabiratisa-z-krimu.html
39	У Таврійську місцеві жителі з прапорами та українською символікою зібрались на прост проти російської окупації. Протестувальники ходяували вулицями міста.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Таврійськ	Південь	06/03/2022	https://pivdenkraine.com.ua/2022/03/07/zhiteli-tavrijska-vijsli-na-masshtabnij-miting-proti-rosijskix-vijskovix-foto/
40	Протест проти російської окупації в Бердянську. Люди ходяували вулицями, співали українські пісні та вигукували "Бердянськ – це Україна".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	06/03/2022	https://t.me/Pravda_Gerashchenko/2264
41	Акція протесту проти російської окупації в Михайлівці Запорізької області. Російські військові стріляли у повітря, аби розігнати протестувальників.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Михайлівка, Запорізька область	Південь	06/03/2022	https://subbota.ua/news/171635/bezbrojni-meshkanczi-mihajlivki-vijsli-na-miting-okupanti-strilyali-video
42	Громадянська мережа ОПОРА розробила онлайн-систему безпечної реєстрації військових злочинців російських військових. Система підтримується командою юристів, які аналізують та супроводжують справи для можливого кримінального переслідування російських злочинців.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	Права людини, захист, краудсорсинг інформації	Львів, Чернівці, Київ	Північ, Захід	15/03/2022	https://russiancrime.org/main-page
43	Львів'яни будують протитанкові загорождення проти російського вторгнення.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Львів	Захід	07/03/2022	https://www.youtube.com/watch?v=4AagtIG_D2Y
44	Протест проти російської окупації в Мелітополі. Люди співали український гімн	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	07/03/2022	https://zp.depo.ua/ukr/zp/u-mistakh-zaporizkoi-oblasti-lyudi-mitinguyut-proti-rosijskikh-okupativ-foto-video-202203061432039
45	Протест проти російської окупації в Бердянську. Люди відмовилися від "гуманітарної допомоги" з рук російської армії та у відповідь заспівали український гімн.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	07/03/2022	https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/03/7/7329256/ https://news.obozrevatel.com/ukr/society/Бердянськ-tse-ukraina-zhiteli-mista-bezstrashno-vistupili-proti-rosijskikh-okupativ-foto-i-video.htm
46	Масова демонстрація проти російської окупації в Новотроїцькому. Люди розгорнули великий український прапор.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Новотроїцьке, Запорізька область	Південь	07/03/2022	https://t.me/trudovaslavant/60 https://t.me/suspilneХерсон/8932 https://24tv.ua/hersonshhinznovu-masshtabni-mitingi-proti-okupatsiyi_n1894604

47	Протест проти російської окупації в Каховці. Люди розгорнули великий український прапор	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Каховка	Південь	07/03/2022	https://www.facebook.com/ulia.solomahina/posts/5274358309282307
48	Масова демонстрація проти російської окупації в Чаплинці. Декілька демонстрантів розтягнули українські прапори на російській бронетехніці та помочились на колеса. Російські військові перекрили дорогу, щоб зупинити демонстрацію, і почали стріляти в повітря. Двоє демонстрантів отримали поранення.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Чаплинка	Південь	07/03/2022	https://t.me/operativnoZSU/11877 https://t.me/Pravda_Gerashchenko/2473 https://t.me/operativnoZSU/11845
49	Масова демонстрація проти російської окупації в Новій Каховці. Люди розгорнули великий український прапор і підняли в повітряна повітряних кулях інший прапор.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Нова Каховка	Південь	07/03/2022	https://t.me/GeneralStaffZSU/632
50	Протест проти російської окупації у Великій Лепетисі, що на Херсонщині.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Велика Лепетиха, Херсонська область	Південь	07/03/2022	https://t.me/suspilneXerson/8964
51	Протест проти російської окупації у Скадовську. Люди розгорнули великий український прапор	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Скадовськ	Південь	07/03/2022	https://t.me/suspilneXerson/8947
52	Беззбройні мирні жителі Херсона протистоять російським солдатам. Солдати стріляють у повітря.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	07/03/2022	https://www.express.co.uk/news/world/1578086/Ukraine-war-Xerson-video-Russia-invasion-Russian-army-protest-vn ; https://www.facebook.com/watch/?v=933011774041233
53	Місцеві жителі Херсона вийшли з українськими прапорами на акцію протесту проти російської окупації.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	07/03/2022	" https://suspilne.media/214714-na-hersonsinido-mirnoi-akcii-proti-okupantiv-doednuutsa-vsebilse-naselenih-punktiv/ https://www.unian.ua/war/zhiteli-hersona-viyshli-na-akciyu-protestu-proti-rosijskih-okupantiv-video-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11732647.html "
54	Протест проти російської окупації в Токмаку. Протестувальники кричали "Додому!" та "Токмак – це Україна!" російським військовим навпроти.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Токмак	Південь	07/03/2022	http://1news.zp.ua/ru/v-okkupirovannom-tokmake-neskolko-tysyach-chelovek-vyshli-na-miting-protiv-rossijskih-okkupantov-video/
55	Протест проти російської окупації в Олешках. Люди розгорнули великий український прапор.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Олешки	Південь	08/03/2022	https://t.me/vgorunews/2023 https://t.me/suspilneXerson/8997 https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-03-08/ukrainskiy-narod-ne-boitsya-okkupanta-pod-hersonom-jiteli-vyshli-na-massoviy-patrioticheskiy-miting-video/261818
56	Протест проти російської окупації в Бериславі. Учасники акції поклали квіти до постаменту з державним прапором.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	047. Зібрання для протесту чи підтримки	Берислав	Південь	08/03/2022	https://t.me/suspilneXerson/8999 https://pivdenkraine.com.ua/2022/03/08/v-berislavividbuvsya-proukra%D1%97nskiy-miting-foto/
57	Протест проти російської окупації в Нижніх Сірогозах.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Нижні Сірогози, Херсонська область	Південь	08/03/2022	https://pivdenkraine.com.ua/2022/03/08/v-nizhnix-sirogozah-proxodit-proukra%D1%97nskiy-miting-foto/ https://t.me/suspilneXerson/9002
58	В Голій Пристані відбулась масова демонстрація проти російської окупації. Люди розгорнули великий український прапор. Акція також була присвячена жінкам.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	08/03/2022	https://t.me/vgorunews/2060 https://t.me/suspilneXerson/9014 https://pivdenkraine.com.ua/2022/03/08/v-golij-pristani-rozgornullivelicheznij-prapor-ukra%D1%97ni-foto/

59	Протест проти російської окупації у Бережанці Херсонської області, де активісти спалили в труні опудало Путіна	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бережанка, Херсонська область	Південь	08/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9010
60	Хо́да місцевих жителів з українськими прапорами та транспарантами у Сиваському Херсонської області.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Сиваське, Херсонська область	Південь	08/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9005
61	Протест проти російської окупації у селищі Червона Поляна Херсонської області. На акцію протесту зібралися жителі сіл Червона Поляна та Новий Гай. Люди принесли великий український прапор.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Червона Поляна, Херсонська область	Південь	08/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9003
62	Невеликий мітинг протесту проти окупації в Херсоні.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	08/03/2022	https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/03/8/7329433/
63	Протест проти російської окупації в Бердянську. Протестувальники кричали колоні російських військ, яка проходила повз, "Ганьба!" "Додому!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	08/03/2022	https://hvylya.net/news/248591-v-Berdjansk-e-vyhodyat-na-mitingi-protiv-rossii-ukraincy-rasskazali-o-situacii-v-gorode https://suspilne.media/215238-u-tokmaku-ta-berdiansku-vidbulis-mitingi-za-ukrainu-ta-proti-okupacii-rosijskimi-vijskami/
64	Протест проти російської окупації в Токмаку. Протестувальники кричали «Токмак – це Україна!» напроти російських військових.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Токмак	Південь	08/03/2022	https://suspilne.media/215238-u-tokmaku-ta-berdiansku-vidbulis-mitingi-za-ukrainu-ta-proti-okupacii-rosijskimi-vijskami/
65	Протест проти російської окупації в Мелітополі. Коли вулицею проїжджала колона російської техніки, протестувальники вигукували "Ганьба!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	08/03/2022	https://zp.depo.ua/ukr/zp/zhiteli-Melitopolja-vchergove-viyshli-na-miting-nezvazhayuchina-pogrozi-okupantiv-202203081432607 https://suspilne.media/215321-u-Melitopol-i-mistani-vihodat-na-mitingi-popri-pogrozi-vijskovih-rf-zastosuvati-sodo-nih-zbrou/
66	хода жителів Енергодара проти російської окупації. Також акція була присвячена вшануванню пам'яті великого Кобзаря та супроводжувалась покладанням квітів до пам'ятника народному поету Тарасу Шевченку.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	047. Зібрання для протесту чи підтримки	Енергодар	Південь	09/03/2022	https://t.me/orlovdmtyroEn/235 https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3424637-v-energodari-vsnuvali-kobzara.html
67	Протест проти російської окупації в Бердянську. Протестувальники вигукували "Додому!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	09/03/2022	https://censor.net/ua/video_news/3323259/domoyi_poka_jvyoyi_mityng_protj_rosijiskyh_okupantiv_prohodyt_u_Berdjansk_u_video
68	Протест проти російської окупації в Мелітополі. Люди заспівали український гімн та молитву за Україну	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	028. Символічні звуки	Мелітополь	Південь	09/03/2022	https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3424706-tisaci-Melitopol-civ-znovu-vijsli-na-miting-proti-okupacii-mista.html
69	Демонстрація у Скадовську до 208-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка. Російські військові вторглися у Скадовськ, щоб захопити адміністрацію міста та оголосити заборону на проведення акцій протесту. Російські військові облили мітингувальників балончиком з речвиною невідомого вмісту.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Скадовськ	Південь	09/03/2022	https://t.me/vgorunews/2130 https://t.me/suspilneХерсон/9068 https://t.me/suspilneХерсон/9071
70	Протест проти російської окупації у селі Антонівка. Колона мітингувальників з Антонівки організувала хода до Скадовська на підтримку тамтешніх протестувальників.	1. Протест і переконання	1.7. Процесії	038. ходаі	Антонівка, Херсонська область	Південь	09/03/2022	https://t.me/vgorunews/2133 https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/09/zhiteli-selishha-antonivka-skadovskogo-rajonu-provodyat-miting-na-pidtrimku-ukra%D1%97ni-foto/
71	Хо́да жителів Херсона проти російської окупації. Також акція була присвячена вшануванню пам'яті великого Кобзаря та супроводжувалась покладанням квітів до пам'ятника народному поету Тарасу Шевченку.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	09/03/2022	https://www.rbc.ua/rus/news/proishodit-hersone-seychas-situatsiya-gorode-1646352716.html https://www.facebook.com/Херсонcouncil/posts/267884708862519

72	Місцеві мешканці окупованої Городні Чернігівської області провели акцію вшанування пам'яті Тараса Шевченка	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Городня, Чернігівська область	Північ	09/03/2022	https://suspilne.media/215529-v-zajnatij-rosijskimi-okupantami-gorodni-proveli-miting-dna-narodzenna-sevchenka/
73	Протест проти російської агресії в Херсоні. Протестувальники вшанували цивільних, які загинули внаслідок обстрілу російськими військ пологового будинку в Маріуполі.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	10/03/2022	https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3425723-hersonci-na-akcii-protestu-nazvali-rosijskih-agresoriv-ditovbivcami.html
74	У Мелітополі протестувати проти російської окупації вийшли понад 1500 людей. Учасники акції підійшли до захопленої окупантами будівлі СБУ, встановили колонку та увімкнули звернення до російських солдатів про злочини російської армії проти мирного населення України. Потім люди закидали будівлю паперовими літачками.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	047. Зібрання для протесту чи підтримки	Мелітополь	Південь	10/03/2022	https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/10/7330126/ https://www.061.ua/news/3347582/v-Melitopol-i-na-mitingu-proti-okupacii-zaavili-pro-peresliduvanna-ta-zvernulis-do-rosijskih-zagarbnikiv
75	В Енергодарі сформована муніципальна варта. Жителі міста долучаються до забезпечення порядку в місті під час комендантської години, щоб запобігти випадкам мародерства та порушення правопорядку.	3. Ненасильницьке втручання	3.5. Політичне втручання	198. Паралельний уряд	Енергодар	Південь	10/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27269
76	Протест проти російської агресії в Херсоні. Російські військові почали стріляти в повітря.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	11/03/2022	//https://censor.net/ua/video_news/3323936/herson_tse_ukrayina_meshkantsi_okupovanogo_mista_vyishly_na_mityng_okupanty_strilyayut_u_povitrya_video">https://t.me/Pravda_Gerashchenko/3472 //https://censor.net/ua/video_news/3323936/herson_tse_ukrayina_meshkantsi_okupovanogo_mista_vyishly_na_mityng_okupanty_strilyayut_u_povitrya_video
77	У Голопристанській громаді розпочали роботу добровільні нічні патрулі.	3. Ненасильницьке втручання	3.5. Політичне втручання	198. Паралельний уряд	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	11/03/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/11/u-golopristsanskij-gromadi-sformuvali-patrulnichnogo-cherguvannya/
78	Протест проти окупації у Приморську. Люди заспівали гімн України.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	028. Символічні звуки	Приморськ	Південь	12/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27508
79	Протести проти окупації в Бердянську. Люди вигукували "Росія, додому!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	12/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27531
80	Демонстрації у Мелітополі після викрадення російськими військами мера міста.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	12/03/2022	https://news.sky.com/video/ukraine-war-Melitopol-residents-protest-after-russian-forces-abduct-mayor-12564025
81	Невелика демонстрація та хода місцевих жителів з прапорами, квітами та плакатами «Херсон – це Україна».	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	12/03/2022	https://suspilne.media/216784-mi-ukrainci-a-necapaski-rabi-hersonci-znovu-vijsli-na-mirnij-miting/
82	Масові демонстрації проти російського вторгнення в окупованому Херсоні під час вшанування визволення міста від нацистських загарбників. Сотні громадян збираються в громадських місцях з українськими прапорами та вигуками "Херсон – це Україна". Також російські військові здійснили невдалу спробу розгону протестувальників, а також організували поодинокі пікети на підтримку окупації.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	13/03/2022	https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/03/13/7330971/ https://apostrophe.ua/ua/news/society/accidents/2022-03-13/herson---eto-ukraina-v-zahvachennom-hersoni-sotni-ukraintsev-vyshli-na-novyij-miting-foto-i-video/262406 https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3428506-u-hersoni-na-prorosijskij-miting-zibrali-hersonskih-politichnih-marginaliv-socmereziv.html
83	Протест проти російської окупації в Новій Каховці. Люди зібралися біля нового банеру "Українці переможуть!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Нова Каховка	Південь	13/03/2022	https://t.me/vgorunews/2297 https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/14/novokahovchani-vijshli-na-miting-protivstvorennya-xnr/

84	Демонстрація проти російської окупації в Голій Пристані. Люди вийшли з великою кількістю українські прапорів.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	13/03/2022	https://t.me/vgorunews/2442 https://nv.ua/ukr/ukraine/events/v-golij-pristani-zaspivali-gimn-novini-ukrajini-50224781.html https://www.facebook.com/groups/golapristan/posts/5011534255629985/
85	Демонстрація місцевих жителів проти російської окупації у Каховці.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Каховка	Південь	13/03/2022	https://t.me/vgorunews/2460 https://twitter.com/EuromaidanPress/status/1503015103247040519
86	Мирна хода проти російського вторгнення у Великий Олександрівці, що на Херсонщині.	1. Протест і переконання	1.7. Процесії	038. ходаі	Велика Олександрівка, Херсонська область	Південь	13/03/2022	https://t.me/vgorunews/2459 https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/14/u-velikij-oleksandrivci-vidbuvsya-proukra%97nskiy-miting-video/
87	Багаточисельний протест проти російської окупації в Бердянську. Мітингувальники викували гасло: "Бердянськ – це Україна!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	13/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27618
88	Протест проти російської окупації в Токмаку. Мітингувальники принесли плакати "Токмак – це Україна!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Токмак	Південь	13/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27651
89	У Мелітополі на акцію протесту вийшло понад 1000 людей. Мелітопольці вимагали від окупантів повідомити, де вони утримують мера Федорова та активістку Гайсумову. Російські військові через гучномовець попередили про заборону масових зібрань. Протестувальники викували "Галю, геть!" через призначення Галини Данильченко так званим "мером" окупованого Мелітополя.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	120. Відмова від лояльності	Мелітополь	Південь	13/03/2022	https://www.radiosvoboda.org/a/news-Мелітополь-mitynh-na-pidtrymku-mera/31750627.html https://t.me/riaМелітополь/46464
90	Жителі Одеси будують стіну з мішків з піском, аби захиститись від потенційної висадки російського десанту з моря.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Одеса	Південь	14/03/2022	https://www.reuters.com/world/europe/sandbags-songs-Odesa-beach-ukrainians-help-build-defences-2022-03-14/
91	У Мелітополі озброєні окупанти заблокували мирну демонстрацію та відібрали у демонстрантів українську символіку. Двох людей викрали.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	14/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27752 https://hromadske.radio/news/2022/03/14/viys-ka-rf-nedaly-provesty-shchodennyy-mitynh-proty-rosiyskoi-okupatsii-v-Melіtopolі
92	У тимчасово окупованому Приморську пройшла колона протестувальників із гаслами "Приморськ — це Україна", "Мелітополь ми з тобою!", "Маріуполь ми з тобою!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Приморськ	Південь	14/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27769?single
93	Колона мітингувальників у Бердянську пройшла з українськими прапорами та вигуками "Тут хазяїн українець - пам'ятай, чужинець!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	14/03/2022	https://t.me/onenews_zp/27783
94	Протест проти російського вторгнення в Білозерці. Мітингувальники заблокували рух російської військової техніки. Російські військові вели вогонь у повітря для розгону протесту.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Білозерка, Херсонська область	Південь	14/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9303 https://t.me/suspilneХерсон/9305 https://t.me/hueviyherson/13848 https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/14/u-bilozerci-miscevi-zhiteli-perekрили-rux-vorozho%D1%97-texniki-rosiyski-viyskovi-pochali-strilyati-video/
95	Місцеві жителі села Улянівка, що на Херсонщині, зібралися, щоб перекрити рух російської військової техніки.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Улянівка, Херсонська область	Південь	14/03/2022	https://t.me/vgorunews/2483 https://www.facebook.com/katarina.krivorog/videos/352633343480201
96	Протест проти російської окупації у Херсоні. Місцеві жителі тримають плакати та прапори.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	14/03/2022	https://www.facebook.com/vgoru/posts/4959888727411397

97	Започатковано Коаліцію 5AM, що складається з 16 правозахисних організацій і присвячена моніторингу та судовому переслідуванню російських військових злочинців.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	Права людини, захист, спостереження	Загальнонаціональний	Загальнонаціональний	15/03/2022	https://www.5am.in.ua/en
98	Протест проти російської окупації в Залізному Порті. Місцеві жителі співають гімн України.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	028. Символічні звуки	Залізний Порт, Херсонська область	Південь	15/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9365
99	Демонстрація проти російської окупації перед мерією Херсона. Громадяни тримали прапори України.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	15/03/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/15/xersonci-shhodnya-vixodyat-na-centralnu-ploshhu-na-proukra%D1%97nskij-miting-foto/
100	Міський голова Ігор Колихаєв опублікував надихаюче відео зі словами підтримки України	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	011. Аудіо та відеозаписи, радіо, ТБ	Херсон	Південь	15/03/2022	https://suspilne.media/217616-miskij-golova-hersona-zaklikav-hersonciv-obednatis/
101	У Мелітополі протестувальники вирішили змінити місце та мету акції та зібралися біля місцевого кладовища, щоб покласти квіти воїнам, які боролися за визволення міста від німецьких окупантів під час Другої світової війни. Проте мітингувальників розігнали світло-шумовими гранатами та викрали 9 осіб.	1. Протест і переконання	1.8. Поминання померлих	046. Поклоніння біля місць поховання	Мелітополь	Південь	15/03/2022	https://ria-m.tv/news/280416/v_Melitopol_e_na_mitinge_okkupantyi_primenili_svetlo_shumovuyu_granatu_i_snova_vyikrali_lyudey.html
102	На місцевому ринку в Горностаївці відбулася спільна молитва за Україну.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	020. Prayer and worships	Горностаївка, Херсонська область	Південь	15/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9364
103	Цілодобово за правопорядком у Херсоні стежать волонтери комунального підприємства "Муніципальна варта", оскільки правоохоронні органи міста не працюють.	3. Ненасильницьке втручання	3.5. Політичне втручання	198. Паралельний уряд	Херсон	Південь	15/03/2022	https://t.me/vgorunews/2566
104	Херсонські аграрії з села Чулаківка вели колону сільгосптехніки на весняні польові роботи під українськими прапорами.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Чулаківка, Херсонська область	Південь	15/03/2022	https://t.me/vgorunews/2550
105	Київська громадська організація "Подільночка" створила систему комунікації для виявлення диверсантів у своєму мікрорайоні	3. Ненасильницьке втручання	3.5. Політичне втручання	194. Викриття секретних агентів	Київ	Північ	15/03/2022	Interview conducted on 6/4/22 to Podolianochka's organizers in Київ
106	Колона протестувальників у Бердянську пройшла з великим українським прапором вулицями міста.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	16/03/2022	https://t.me/ZapoLife/2147 https://t.me/suspilnezaporizhzhya/3158
107	Протест проти російської окупації у Херсоні. Місцеві жителі тримають плакати та прапори.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	16/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9410?single
108	Протест у Скадовську через викрадення російськими окупантами мера. Російські військові кидали гранати зі слезозогінним газом і стріляли, щоб розігнати протестувальників. Одразу після протестів мера відпустили.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Скадовськ	Південь	16/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9400 https://t.me/vgorunews/2606
109	Протест проти російської окупації у Херсоні. Місцеві жителі тримають плакати та прапори.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	17/03/2022	https://www.facebook.com/vgoru/posts/4968331109900492
110	На пам'ятнику російському генералу Потьомкіну у Скадовську вивісили український прапор.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття прапорів й інших символів	Скадовськ	Південь	17/03/2022	https://www.facebook.com/vgoru/posts/4968158819917721
111	Місцевий житель окупованого Скадовська зняв російський прапор з міської ради	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Скадовськ	Південь	17/03/2022	https://t.me/suspilneХерсон/9468

112	У Харкові встановили білборд із написом "Херсон, тримайся! Ми з тобою! Харків".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Харків	Схід	17/03/2022	https://t.me/vgorunews/2663
113	У селі Комишани, що на Херсонщині, місцеві жителі спалили пайки гуманітарної допомоги від російських солдатів	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Комишани, Херсонська область	Південь	18/03/2022	https://t.me/vgorunews/2786
114	Жителі села Брилівка, що на Херсонщині зібralися на акцію протесту проти російської окупації та заспівали українських народних пісень перед російськими солдатами. Російські військові намагалися передати гуманітарну допомогу, але місцеві відмовились.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Брилівка, Херсонська область	Південь	18/03/2022	https://t.me/vgorunews/2736 https://news.obozrevatel.com/ukr/society/na-hersonschini-lyudi-vijshli-na-miting-proti-okupantiv-ta-skanduyut-patriotichni-gasla-video.htm
115	Символічна ініціатива у Львові, 109 порожніх дитячих візків на площі Ринок символізують 109 дітей, убитих росіянами з першого дня повномасштабного російського вторгнення в Україну.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	029. Символічне "освоєння" земель	Площа Ринок, Львів	Захід	18/03/2022	https://t.me/andriysadovyi/647 ; https://www.facebook.com/photo/?fbid=536263861195055&set=a.280629350091842
116	Протест проти російської окупації в Херсоні. Діти та дорослі тримають прапори України.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	18/03/2022	https://t.me/vgorunews/2762?single
117	Протест проти російської окупації у Херсоні. Місцеві жителі тримають плакати та прапори.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	19/03/2022	https://t.me/vgorunews/2898 // https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3434249-u-hersoni-trivaut-akcii-protestu-proti-rosijskogo-agresora.html
118	Масова демонстрація проти російської окупації в Херсоні. Протестувальники блокують російську військову техніку.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкоджання насильству	Херсон	Південь	20/03/2022	https://t.me/vgorunews/2958 https://novynarnia.com/2022/03/20/goliruch-vidtisnyayut-tehniku-mista-pivdnya-ukrayiny-znovu-vyjshli-na-protest-proty-okupantiv-video/
119	Місцеві жителі Херсона блокують російську колону та змушують її розвернутися	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкоджання насильству	Херсон	Південь	20/03/2022	https://news.sky.com/story/ukraine-war-Xercon-residents-tell-russian-forces-to-go-home-as-they-confront-military-vehicles-12571479 ; https://www.youtube.com/watch?v=zSEN2UPa6aw
120	Зібрання місцевих жителів на знак протесту проти окупації в Каховці	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Каховка	Південь	20/03/2022	https://t.me/suspijneXercon/9620
121	Протести проти російської окупації в Бердянську. Російські військові стріляли в повітря, аби розігнати протестувальників. Було викрадено близько 10 осіб.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Бердянськ	Південь	20/03/2022	https://suspijne.media/219623-na-tradicijnomu-mirnomu-mitingu-v-berdanku-bulo-cutno-postrili/ https://t.me/onenews_zp/28504
122	Протестувальники в Енергодарі вийшли під будівлю міської ради, щоб висловити незгоду з викраденням громадян України та їх полоненням. Зокрема, мітингувальники вимагали звільнення першого заступника міського голови Івана Самойдюка. Російські окупанти намагалися затримати кількох мітингувальників, але сотні інших людей заблокували виїзд автомобіля російських військових і не дали військовим вивезти мітингувальників.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкоджання насильству	Енергодар	Південь	20/03/2022	https://t.me/suspijnezapozhzhya/3253 https://t.me/suspijnezapozhzhya/3251 https://t.me/onenews_zp/28513 https://t.me/onenews_zp/28509
123	Акції протесту проти російської окупації в Херсоні. Російські військові стріляли по людям та закидали газом і світлошумовими гранатами. Одна людина постраждала, одну затримали. Вогонь був відкритий після того, як частина мітингувальників стерла напис "Вбивці ЗСУ" на пам'ятнику героям Революції Гідності.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	21/03/2022	https://t.me/jurnko/2524 https://most.ks.ua/news/type/1/url/u_hersoni_okupanti_rozignali_proukrajinskij_miting_je_poraneni https://suspijne.media/219938-u-hersoni-v-ludej-akivijshli-na-mirnij-miting-strilali-rosijski-vijskovi/ https://t.me/vgorunews/3032

124	Одна особа постраждала, одну особу затримали. Вогонь був відкритий після того, як частина мітингувальників стерла напис "Вбивці ЗСУ" на пам'ятнику героям Революції Гідності".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Вараш (Рівненська атомна електростанція), Южноукраїнськ (Південноукраїнська атомна електростанція), Нетішин (Хмельницька атомна електростанція)	Захід, Південь	21/03/2022	http://1news.zp.ua/ru/v-ukraine-vse-atomnye-elektrostantszii-proveli-akczii-v-podderzhku-energodara-i-zaporozhskoj-aes-foto-video/ https://www.061.ua/news/3354861/u-mistahu-suputnikah-aes-prohodat-akcii-na-pidtrimku-okupovanogo-energodaru
125	Протест проти російської окупації в Приморську. Люди співали пісень, робили ходу вулицями та тримали плакати "Приморськ – це Україна!".	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Приморськ	Південь	21/03/2022	https://t.me/onenews_zp/28614
126	Протести в Херсоні. Російські військові почали кидати гранати зі слезозогінним газом, щоб розігнати протестувальників. Проте після цього частина протестувальників знову повернулася на площу.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	22/03/2022	https://t.me/vgorunews/3099 https://suspilne.media/220316-u-hersoni-rosijski-vijskovi-rozignali-mirnij-miting-granatami-zi-slozoginnim-gazom/
127	Бойкот транснаціональної компанії Philips для припинення діяльності та інвестицій у Росії через агресію проти України.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Львів	Захід	22/03/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xgGmyB4euX9p8bD7esznQNfzqD-nzGAE
128	Невелике зібрання протестувальників в Херсоні після низки демонстрацій і жорстоких репресій з боку російської армії.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	23/03/2022	https://t.me/vgorunews/3150
129	Місцеві активісти склали карту з розташуванням російських військ у Херсоні. На карті показані блокпости з російськими військовими та інші локації, де потенційно перебувають окупанти.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	180. Альтернативна система комунікації	Херсон	Південь	23/05/2022	https://t.me/svidomi_ua/19079 https://www.google.com/maps/d/viewer?ll=46.67017833028436%2C32.62929833248872&z=14&mid=1I3J9Iase66D7gr1MK_SO-hqy0WQlxv9n
130	У Чорнобаївці місцеві жителі відмовилися приймати гуманітарну допомогу від російських військових і спалили її.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокор	Чорнобаївка, Херсонська область	Південь	23/03/2022	https://t.me/truexanewsua/35938
131	В Енергодарі невідомі повалили флагшток, на якому окупанти вивісили прапор із комуністичною символікою, та спалили прапор.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Енергодар	Південь	23/03/2022	https://t.me/suspilnezaporizhzhya/3321
132	На міській раді Херсона знову вивісили прапор України.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	24/03/2022	https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/24/7334147/ https://www.facebook.com/kolykhaev.igor/posts/5056996771060383
133	Більшість депутатів Енергодарської міськради склали свої повноваження. Депутати стурбовані тим, що їхні голоси можуть використати під примусом для створення на території Енергодара незаконних «народних республік» під владою російських окупантів.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	145. Загальна відмова від адміністративного співробітництва	Енергодар	Південь	24/03/2022	https://suspilne.media/221208-bilsist-deputativ-energodarskoi-miskradi-sklali-povnovazenna-miskij-golova/
134	Бойкот транснаціональної компанії Nestle для припинення діяльності та інвестицій у Росії через агресію проти України.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Львів	Захід	24/03/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xgGmyB4euX9p8bD7esznQNfzqD-nzGAE
135	Ініціатива "Трибунал для Путіна" Української в співпраці Гельсінської спілки з прав людини, Харківської правозахисної групи та Центру громадянських свобод створена для моніторингу військових злочинів та притягнення до відповідальності агресорів.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	Права людини, захист, спостереження	Загальнонаціональний	Загальнонаціональний	24/03/2022	https://ccl.org.ua/en/claims/global-initiative-breaking-the-vicious-circle-of-russias-impunity-for-its-war-crimes-also-known-as-tribunal-for-putin/ , https://ccl.org.ua/en/claims/tribunal-for-putin-is-becoming-more-real/

136	Сільський голова Кирилівки Іван Малєєв відмовився співпрацювати з окупантами з так званої "військової адміністрації" Мелітополя.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	145. Загальна відмова від адміністративного співробітництва	Кирилівка, Запорізька область	Південь	25/03/2022	https://www.061.ua/news/3358146/v-kirilovku-zaehali-rossijskie-voennye-rf
137	Невелике зібрання протестувальників проти російського вторгнення в Новотроїцьке.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Новотроїцьке, Запорізька область	Південь	25/03/2022	https://suspilne.media/221436-ziteli-novotroickogo-na-hersonsini-vijsli-na-mirnij-miting/
138	В Славутичі було чути стрілянину та звуки вибухів після протесту місцевих жителів проти російського вторгнення.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Славутич	Північ	26/03/2022	https://www.rferl.org/a/smoke-and-gunfire-in-Slavutich-as-city-protests-against-russian-occupation/31772069.html
139	Місцеві жителі зібрались у центрі Мелітополя з вимогою звільнити свого мера Івана Федорова. Протест переріс в протистояння з російською армією.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Мелітополь	Південь	14/03/2022	https://twitter.com/jimmysecuk/status/1503429415639953415?s=21 ; https://mobile.twitter.com/hwag_ucmc/status/1502583672834297863
140	Протести в Херсоні. Російські військові почали кидати гранати зі слезогінним газом, щоб розігнати протестувальників. Один протестувальник отримав поранення.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Херсон	Південь	27/03/2022	https://t.me/jurnko/2637?single https://suspilne.media/222113-hersonci-znovu-vijsli-na-mirnij-miting-vijskovi-rf-rozignali-ludej-dimovimi-saskami/
141	Зібрання місцевих жителів Каховки на знак протесту проти російської окупації.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Каховка	Південь	27/03/2022	https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3441211-meskanci-kahovki-znovu-vijsli-na-mirnu-akciu-protestu-proti-rosijskoi-agresii.html
142	В Енергодарі місцеві жителі вийшли на мирну акцію протесту. Вони вимагали від російських військових залишити місто, а також звільнити першого заступника міського голови Івана Самойдюка.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Енергодар	Південь	28/03/2022	https://suspilne.media/222478-meskanci-energodara-vlastovali-mirnij-miting-proti-okupacii-rosijskimi-vijskami/
143	У Бердянську місцевий провайдер відмовився від ліцензії, щоб не співпрацювати з російськими військовими, які окупували місто, і не поширювати пропаганду, а також звільнилися всі його співробітники.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	081. Бойкот продавців	Бердянськ	Південь	29/03/2022	https://espreso.tv/u-berdiansk-u-okupanti-pid-dulami-avtomativ-namagalisy-vklyuchiti-svoyu-propagandu-ale-provayder-vidmovivsyia-ii-translyuvati-gerasimyuk
144	Протест у Голій Пристані. Мітингувальники вимагають від російської армії звільнити міського голову Олександра Бабича та інших викрадених мешканців	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	31/03/2022	https://suspilne.media/223525-u-golij-pristani-ludi-vijsli-na-miting-vimagaut-vid-vijskovi-rf-povernuti-miskogo-golovu/
145	Директори загальноосвітніх шкіл Мелітополя написали заяви на звільнення на знак небажання співпрацювати з окупантами.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Мелітополь	Південь	31/03/2022	https://suspilne.media/223842-direktori-skil-Melipol-a-napisali-zaavi-na-zvilnenna/
146	У Генічеську над морем запустили у повітря прапор України	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Генічеськ	Південь	31/03/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/03/31/v-okupovanomu-genichesku-nad-morem-zapustili-prapor-ukra%D1%97ni-video/
147	У Броварському районі з'явилася асенізаційна машина зі зображенням обличчя Путіна.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Бровари	Північ	31/03/2022	https://t.me/truexanewsua/49053
148	На знак протесту та небажання співпрацювати з Російською Федерацією всі директори шкіл Мелітополя написали заяви на звільнення.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Мелітополь	Південь	31/03/2022	https://t.me/svidomi_ua/12297
149	Самоорганізована громада "Подільночка" проектує та будує загороджувальну інфраструктуру для оборони Києва.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Київ	Північ	01/04/2022	Interview with organizers from the Podolianochka community (fiel research mission)

150	Новий протест проти російської окупації в Енергодарі. Російські військові відкрили стрілянину і ранили чотирих людей.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Енергодар	Південь	02/04/2022	https://www.ccma.cat/324/latac-de-russia-a-ucraina-en-directe/una-protesta-a-la-ciutat-ocupada-dEнергодар-acaba-amb-4-ferits/minut/7110/263810/
151	На вулицях Херсона з'явилися патріотичні білборди "Херсон у наших серцях".	1. Протест і переконання	1.2. Спількування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Херсон	Південь	02/04/2022	https://t.me/suspilneXерсон/10183?single https://pivdenkraine.com.ua/2022/04/02/xerson-u-nashix-sercyax-u-misti-vstanovili-desyatki-patriotichnix-bordiv-foto/
152	У Новій Каховці близько 2000 людей продемонстрували свою опозицію російському вторгненню, розмахуючи українськими прапорами та закликаючи російські війська залишити місто.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Нова Каховка	Південь	03/04/2022	https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/03/6/7328860/ ; https://bykvy.com/eng/bukvy/hundreds-of-citizens-protest-against-russian-occupation-in-nova-Kahovka-Xерсон-region/ ; https://bykvy.com/eng/bukvy/several-people-wounded-as-russian-troops-stage-a-crack-down-on-a-protest-in-Kahovka/
153	Перехоплення комунікацій російської армії з різних локацій України та їх публікація в соцмережах.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Харків, Київ, Маріуполь	Північ, Південь	27/02/2022	https://www.ara.cat/internacional/foteu-camp-ucrainesos-intercepten-radios-soldats-russos_1_4324074.html?utm_campaign=echobox&utm_medium=social&utm_source=Twitter#Echobox=1648923469-2 ; https://twitter.com/xateond ;
154	У Херсоні пройшла акція протесту в символічних місцях. Кількість протестувальників зменшилася, але цей протест не мав організаторів і проходив в іншому місці. Російські війська не встигли розігнати акцію протесту.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	047. Зібрання для протесту чи підтримки	Херсон	Південь	03/04/2022	https://twitter.com/tvtoront/status/1510571803147702276 https://t.me/vgorunews/3645
155	Бойкот транснаціональної компанії Metro з метою припинення діяльності та інвестицій у Росії через агресію проти України.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Рівне	Захід	04/04/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xgGmyB4euX9p8bD7esznQNfzqD-nzGAE
156	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Генічеську помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Генічеськ	Південь	08/06/2022 09/06/2022 19/06/2022 20/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/338 https://t.me/yellowribbon_ua/334 https://t.me/yellowribbon_ua/415 https://t.me/yellowribbon_ua/411
157	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Херсоні помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	12/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/364
158	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Новій Каховці помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Нова Каховка	Південь	12/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/357
159	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Олешках помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Олешки	Південь	27/04/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/27
160	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Новоайдарі помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Новоайдар	Схід	16/05/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/172

161	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Донецьку помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Донецьк	Схід	29/05/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/267
162	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Луганську помітили такі стрічки і наліпки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Луганськ	Схід	01/06/2022 03/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/293 https://t.me/yellowribbon_ua/298
163	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Ялті помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Ялта	Південь	11/05/2022	t.me/yellowribbon_ua/144
164	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Керчі помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Керч	Південь	19/05/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/197
165	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Сімферополі помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Сімферополь	Південь	18/05/2022 07/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/193 https://t.me/yellowribbon_ua/326
166	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Алупці помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Алупка	Південь	07/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/330
167	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Приморську помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Приморськ	Південь	04/06/2022	https://t.me/info_zp/9133
168	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Енергодарі помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Енергодар	Південь	22/05/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/223
169	Ініціатива "Жовта стрічка" запустила флешмоб із розвішування жовтих стрічок у публічних місцях на окупованих територіях на підтримку України. У Мелітополі помітили такі стрічки.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Мелітополь	Південь	24/05/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/240
170	Жовта стрічка	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Пришиб, Запорізька область	Південь	18/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/400
171	На Луганщині й Донеччині священики забезпечують захист та евакуацію мирного населення з постраждалих від конфлікту міст.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкоджання насильству	Донецька область, Луганська область	Схід	05/04/2022	Interview with Archbishop Yevstratiy (Zorya), spokesman of the Orthodox Church of Ukraine in Київ
172	Біля російського консульства у Львові влаштували акцію проти мародерства російських військових.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	029. Символічне "освоєння" земель	Львів	Захід	08/04/2022	https://t.me/svidomi_ua/13747

173	Місцеві жителі Чернігівщини розробили систему зв'язку, що допомагає знаходити безпечні шляхи пересування окупованим регіоном і діставатися до міста Чернігів, яке знаходиться в облозі, з продовольством, медикаментами та іншими речами першої потреби.	3. Ненасильницьке втручання	3.3. Соціальне втручання	180. Альтернативна система комунікації	Чернігів	Північ	09/04/2022	Interview to teacher in Чернігів during field research visit on April
174	В окупованому місті Гола Пристань Херсонської області відбувся турнір з міні-футболу під гаслом "Гола Пристань – це Україна!".	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	10/04/2022	https://twitter.com/GoncharenkoUa/status/1513183170455293954
175	У Каховці невідомі зняли російський прапор з будинку культури та спалили його.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Каховка	Південь	11/04/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/04/11/naxersonshhni-vivisili-rosijskij-flag-zgodom-jogospalili/
176	Групи жінок ведуть захист та евакуацію мирного населення між Краматорськом та Ізюмом.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Ізюм, Харківська область	Схід	11/04/2022	Interview with IWLPF in Київ
177	Правозахисна організація "Зміна" надає підтримку та консультації активістам для порятунку з окупованих територій	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	171. Ненасильницьке перешкодження насильству	Херсон, Мелітополь, Запоріжжя	Південь	11/04/2022	Interview with Zmina HR organizations (online call)
178	Бойкот транснаціональної компанії Auchan для припинення діяльності та інвестицій в Росії через агресію проти України.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Київ	Північ	16/04/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xgGmyB4euX9p8bD7esznQNfzqD-nzGAE
179	У селищі Великій Копані Херсонської області місцеві жителі зняли російський прапор. Після цього російські військові посилили обмеження для жителів.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Великі Копані, Херсонська область	Південь	18/04/2022	https://suspilne.media/230117-vijskovi-rf-posilili-obmezenna-v-gromadi-na-hersonsini-de-ziteliv-znali-trikolor/
180	У Facebook почали з'являтися відео з вираженням підтримки до херсонців та жителів області від відомих людей шоу-бізнесу, які організував та опублікував Олексій Білецький.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	011. Аудіо та відеозаписи, радіо, ТБ	Херсон	Південь	22/04/2022	https://suspilne.media/231568-hersonski-brati-organizovali-akciu-pidtrimki-dla-ziteliv-mista-vid-zirok-soubizu/
181	Мер Херсона звернувся до Офісу президента із запевненням, що відмовляється співпрацювати з російськими окупантами в Херсоні.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	145. Загальна відмова від адміністративного співробітництва	Херсон	Південь	26/04/2022	https://suspilne.media/232839-hersonskij-miskij-golova-zvernuvsya-do-ofisu-prezidenta-z-privodunezakonnogo-priznacenna-kerivnikiv-kolaborantiv/
182	У Львові відбулася містечка акція "Я Херсонщина" на підтримку жителів Херсонщини. Люди тримали плакати з написами "Херсон - це Україна", "Олешки", робили графіті та викладали фото з протестами.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Львів	Захід	26/04/2022	https://suspilne.media/232872-u-lvovi-proveli-mistecku-akciu-na-pidtrimku-ziteliv-hersonsini/
183	Бойкот транснаціональної компанії Parimatch для припинення діяльності та інвестицій у Росії через агресію проти України.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Київ	Північ	26/04/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xgGmyB4euX9p8bD7esznQNfzqD-nzGAE
184	Волонтери Херсонського професійного суднобудівного ліцею зварюють протитанкові іжаки.	3. Ненасильницьке втручання	3.2. Фізичне втручання	172. Ненасильницьке блокування	Херсон	Південь	27/02/2022	https://t.me/jurnko/1947
185	У Новій Каховці місцеві жителі зняли з кінотеатру "Юність" червоний прапор СРСР і вивісили прапор України.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Нова Каховка	Південь	27/04/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/04/27/u-novij-kahovci-znyali-chervonij-prapor-z-kinoteatru-yunist/
186	У Херсоні протестують проти проведення незаконного референдуму. Протестуючі були розігнані російськими військовими майже відразу після початку протесту. Постраждало четверо людей.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	029. Символічне "освоєння" земель	Херсон	Південь	27/04/2022	https://t.me/suspilneXerson/11100 https://t.me/suspilneXerson/11103

187	Ректор Херсонського національного технічного університету Юрій Бардачов написав заяву про звільнення «за власним бажанням», оскільки був змушений залишитися в окупованому Херсоні та не хотів співпрацювати з окупантами.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	121. Відмова в суспільній підтримці	Херсон	Південь	01/05/2022	https://www.facebook.com/729648217378908/posts/1645444299132624/
188	Голова Новотроїцької селищної ради Петро Збаровський публічно відмовився від співпраці з представниками РФ.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	145. Загальна відмова від адміністративного співробітництва	Новотроїцьке, Запорізька область	Південь	03/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/11336
189	Бойкот транснаціональної компанії Raiffeisen Bank з метою припинення діяльності та інвестицій у Росії через агресію проти України.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Київ	Північ	04/05/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xgGmyB4euX9p8bD7esznQNfzqD-nzGAE
190	За словами офіційної міської влади Бердянська, жоден керівник бюджетної установи чи комунального підприємства не став на бік окупанта.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	078. Бойкот робітників	Бердянськ	Південь	04/05/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/05/04/zhoden-pracivnik-byudzhetno%D1%97-sferi-Berdyansk-a-ne-pochav-spivpracuyvati-z-koloborantami/
191	У Бериславі невідомі зняли російський прапор, який раніше вивісили російські військові.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Берислав	Південь	07/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/11474
192	На вулицях Токмака з'явилися листівки "Перегли нацизм – переможемо і рашизм".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Токмак	Південь	09/05/2022	https://pivdenukraine.com.ua/2022/05/09/u-tokmaku-miscevi-meshkanci-chinyat-sprotiv-rosiyanam/
193	У Чернігові з'явилося графіті "Херсон - це Україна!".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Чернігів	Північ	11/05/2022	https://t.me/suspilnechernihiv/8944
194	У Херсоні з'явилися листівки з нагородою за голову місцевого колаборанта Кирила Стремоусова.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Херсон	Південь	11/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/11680
195	На вулицях міста з'явилися графіті, які вказують, що Херсон – це Україна.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Херсон	Південь	13/05/2022	https://sprotiv.mod.gov.ua/en/2022/05/13/resistance-in-Xerson-ukrainian-graffiti-appeared-in-the-city/
196	У Херсоні невідомі прикрасили вулиці патріотичними листівками "Херсон – це Україна!".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Херсон	Південь	16/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/11921
197	У Каховці з нового навчального року так званий «уряд» планує відкрити 3 школи замість 7. Не вистачає кадрів, які згодні працювати під керівництвом колаборантів.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	078. Бойкот робітників	Каховка	Південь	18/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12003
198	У Херсоні невідомі встановили український прапор над залізничним вокзалом.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	20/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12096
199	В Енергодарі пожежники протестували проти викрадення начальника пожежно-рятувальної служби Віталія Трояна. Російські військові намагалися розігнати протестувальників побиттям і пошкодженням пожежно-рятувальної техніки.	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Енергодар	Південь	20/05/2022	https://suspilne.media/241403-v-energodari-spivrobotniki-dsns-vijsli-na-protest-proti-vikradenna-svogo-ocilnika/

200	У Бериславі замість знятого російськими військовими українського прапора місцеві намалювали на постаменті під флагштоком державний прапор України.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Берислав	Південь	21/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12137
201	Жителі Херсона малюють державний прапор на стовпах, спортивних майданчиках, стінах будинків, гаражів, тощо.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	24/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12219
202	У Херсоні вчителі відмовилися прийти на зустріч, організовану російськими окупантами для впорядкування системи освіти в Херсонській області.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Херсон	Південь	26/05/2022	https://khp.org/en/1608810648
203	Синьо-жовті стрічки з'явилися у місцях Херсона	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	19/05/2022	https://pivdenkraine.com.ua/2022/05/19/v-xersoni-zyavilas-ukra%D1%97nska-simvolika-napulicyax-mista-foto/
204	У Херсоні з'явилось ще більше графіті та синьо-жовтих стрічок на вулицях.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	23/05/2022	https://pivdenkraine.com.ua/2022/05/23/xersonci-malyuyut-ukra%D1%97nsku-simvoliku-po-vsomu-mistu-video/
205	Нові графіті із зображенням прапора України з'явилися на будинках і вулицях Херсона	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	28/05/2022	https://pivdenkraine.com.ua/2022/05/28/xerson-znovu-pofarbuvali-u-sino-zhovti-kolori-foto/
206	Графіті "Скадовськ - це Україна!" з'явилися на дорозі в Скадовську.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Скадовськ	Південь	26/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12292
207	На вулицях Херсона з'явилися графіті "Херсон – Україна!", "Херсон, вір у Збройні Сили України!".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Херсон	Південь	28/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12364
208	В тимчасово окупованій Ялті біля білборда з Путіним чоловік заспівав пісню про любов до Києва.	1. Протест і переконання	1.6. Театр і музика	036. Постановка п'єс і музичних творів	Ялта	Південь	29/05/2022	https://crimea.suspilne.media/ua/news/7985
209	Мешканці Стрілкового Херсонської області відмовилися надати свої дані місцевим колабораціоністам нібито для офіційного перепису. Одного з мешканців за відмову побили російські солдати.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Стрікове, Херсонська область	Південь	29/05/2022	https://suspilne.media/244544-na-hersonsini-ustrilkovomu-kolaborantam-ne-vdalos-provesti-perepis-naselenna-radnik-golovi-ova-hlan/
210	У селах Озеряни, Сокологірне, Новогригорівка всі вчителі відмовилися працювати за російською програмою.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокоря	Озеряни, Сокологірне, Новогригорівка, Херсонська область	Південь	29/05/2022	https://suspilne.media/244489-u-troh-selah-geniceskogo-rajonu-vsi-vciteli-vidmovilis-pracuvati-za-rosijskou-programou-sergij-danilov/
211	У Голій Пристані невідомі зняли з флагштока російський прапор і перерізали підйомний трос	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	30/05/2022	https://t.me/suspilneХерсон/12445
212	У Голій Пристані з'явилось графіті "Путін – урод".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Гола Пристань, Херсонська область	Південь	31/05/2022	https://pivdenkraine.com.ua/2022/05/31/u-golij-pristani-zyavivsyia-napis-zvernennyya-do-rosiyan/

213	На сайті російської влади в Нахімовському районі тимчасово окупованого Севастополя з'явився банер "Крим - це Україна".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Севастополь	Південь	31/05/2022	https://t.me/mash_na_volne/1393 https://t.me/suspilnecrimea/4006
214	У Херсоні невідомі змогли пошкодити російські банери з пропагандою історії краю.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Херсон	Південь	02/06/2022	https://t.me/jurnko/3067
215	Російські війська хотіли захопити торгові центри мережі "Епіцентр" у Херсоні, персонал тримали в заручниках 3-4 години, але майже 80 відсотків співробітників відмовилися співпрацювати з окупантами.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	078. Бойкот робітників	Херсон	Південь	03/06/2022	https://suspilne.media/246425-prijsl-i-skazali-so-magazini-ihni-u-hersoni-rosijski-vijskovi-zahopili-epicentri/
216	У Херсоні місцеві підприємці відмовляються вішати на товари в магазинах подвійні цітники в рублях і гривнях. Через це в Херсоні з'явилися листівки з попередженням, що за порушення порядку майно підприємців буде знищено або передане так званій "владі".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	009. Листівки, памфлети і книги	Херсон	Південь	05/06/2022	https://suspilne.media/246839-tak-zvana-vlada-pogroze-zabrati-abo-spaliti-majno-hersonskih-pidpriemciv/
217	Невідомо у Мелітополі розповсюджували листівки із закликом відмовитися від російських паспортів.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	008. Банери, плакати та наочні засоби комунікації	Мелітополь	Південь	05/06/2022	https://ria-m.tv/news/288573/v_Melitopol_e_partizani_ostavlyayut_poslaniya_okkupantam_i_gorojanam_(foto).html
218	У Херсоні лікарі відмовляються співпрацювати з російськими окупантами. Окупанти мають намір перетворити державні лікарні на військові.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокора	Херсон	Південь	06/06/2022	https://www.ukrinform.net/rubric-society/3501085-in-Xerson-medics-massively-refusing-to-cooperate-with-russian-invaders.html
219	У Запорізькій області люди відмовляються співпрацювати з окупантами та приймати гуманітарну допомогу.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокора	Запорізька область	Південь	08/06/2022	https://sprotyv.mod.gov.ua/en/2022/06/08/in-occupied-territories-russians-are-unsuccessfully-trying-to-collect-personal-data-of-residents-for-referendum/
220	У Херсоні розклеїли банери з подякою вчителям, які відмовилися від співпраці з російськими окупантами.	1. Протест і переконання	1.4. Символічна суспільна акція	018. Вивішування прапорів, використання предметів символічних кольорів	Херсон	Південь	09/06/2022	https://twitter.com/hliebushkina/status/1534979019246116866?t=1eWs1H7zleAMv7WvSYq21g&s=19
221	У Луганській області протести та відмова від співпраці місцевих жителів зменшують спроможність російської окупації мобілізувати людей. Повідомляється про брак робочої сили в школах, на підприємствах тощо.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	078. Бойкот робітників	Луганськ	Схід	10/06/2022	https://sprotyv.mod.gov.ua/en/2022/06/10/in-the-Lyranck-region-occupiers-reduced-the-mobilization-rate-because-of-local-protests/
222	У Каховці невідомі зняли з флагштока найбільший у місті російський прапор.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	130. Зняття знаків власності і вуличної розмітки	Каховка	Південь	12/06/2022	https://www.facebook.com/oleh.baturin/posts/pfbid02Kr11ue492qyV532PBJE6RCWr51nX2WUMCKWV9JiVzdZFBtfWmoaoF4F5Qgs33MNI
223	Представник так званої «адміністрації окупантів» курортного міста Кирилівка вимагав від місцевих підприємців сплатити данину, але ті відмовили.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	081. Бойкот продавців	Кирилівка, Запорізька область	Південь	12/06/2022	https://www.061.ua/news/3405789/v-kirilivci-z-miscevih-pidpriemciv-vimagaut-platiti-daninu-novij-kerivnici-okupovanogo-selisa
224	У тимчасово окупованому Криму власник СТО відмовився обслуговувати військовий автомобіль окупантів. Окупаційна влада Криму наказала знести будівлю.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	078. Бойкот робітників	Курманський район, Крим	Південь	13/06/2022	https://t.me/kazansky2017/3000 https://crimea.suspilne.media/ua/news/8110 https://crimea.suspilne.media/ua/news/8150
225	Збройні сили Російської Федерації зайшли в головний корпус Херсонського державного університету та призначили «головних». Співробітники ХДУ залишили свої робочі місця та виконуватимуть свої обов'язки дистанційно згідно з українським законодавством.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокора	Херсон	Південь	14/06/2022	https://suspilne.media/250099-vijskovi-rf-zahopili-budivlu-hersonskogo-derzavnogo-universitetu-ta-priznacili-svoih-kerivnikov/

226	У Чаплинці російські військові не можуть знайти достатню кількість «народних ополченців». Лише четверо колаборантів погодилися вступити до так званої «народної міліції». Чоловіки, які відмовляються співпрацювати, змушені працювати на обладнанні передових позицій для російських військ.	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	Відмова від вступу на військову службу	Чаплинка, Херсонська область	Південь	14/06/2022	https://suspilne.media/249922-u-caplinci-vijskovi-rf-ne-mozut-znajti-dostatnoi-kilkosti-narodnih-milicioneriv-centr-nacionalnogo-sprotivu/
227	Співробітники Таврійської міськради відмовилися співпрацювати з колаборантом "мером"	2. Відмова від співробітництва	2.3. Відмова від політичного співробітництва	145. Загальна відмова від адміністративного співробітництва	Таврійськ	Південь	15/06/2022	https://suspilne.media/250557-na-hersonsini-vijskovi-rf-priznacili-tak-zvanim-merom-tavrijskakahovskogo-advokata/
228	В окупованій Алушті невідомі роздають листівки з гаслом "Крим – це Україна" та цитатою Зеленського.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	009. Листівки, памфлети і книги	Алушта	Південь	16/06/2022	https://crimea.suspilne.media/ua/news/8126
229	У Криму роздають і розвішують в автомобілях листівки з написом "Ми повернемо Крим і кожен клатик нашої землі".	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	009. Листівки, памфлети і книги	Крим	Південь	17/06/2022	https://sprotiv.mod.gov.ua/en/2022/06/17/in-the-crimea-the-ukrainian-underground-distributed-leaflets-with-an-announcement-on-the-return-of-the-peninsula/
230	"У Бердянську окупанти не можуть відкрити школи та дитсадки через нестачу кадрів, оскільки педагогічні працівники відмовилися співпрацювати з ними."	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	078. Бойкот робітників	Бердянськ	Південь	17/06/2022	https://sprotiv.mod.gov.ua/en/2022/06/17/in-Berdyansk-educational-workers-en-masse-refuse-to-cooperate-with-the-occupiers/
231	Місцеві жителі Чаплинки відмовляються співпрацювати з російськими окупантами в різних сферах зайнятості, наприклад, на передових інженерних роботах.	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	078. Бойкот робітників	Чаплинка, Херсонська область	Південь	17/06/2022	https://sprotiv.mod.gov.ua/en/2022/06/17/russians-cannot-recruit-peoples-militia-in-the-occupied-territories/
232	Майже 36 000 користувачів відвідали онлайн-демонстрацію на підтримку Херсона, організований ініціативою "Жовта стрічка". Для цього місце зустрічі перенесли з реальної вулиці на цифрову в Instagram: метр за метро розмалювали центральний проспект Херсона – з усіма будинками, парками та перехрестями. Тому кожен бажачий міг попросити організаторів відзначити себе на фото віртуальної вулиці, щоб взяти участь у демонстрації	1. Протест і переконання	1.9. Суспільні збори	048. Протестне зібрання	Онлайн	Загальнонаціональний	18/06/2022	https://t.me/yellowribbon_ua/404 https://www.instagram.com/Xepcon.is.ua/
233	У Бериславі колектив педагогічного коледжу відмовився від пропозиції колаборантів працювати за російськими освітніми програмами.	2. Відмова від співробітництва	2.1. Відмова від соціального співробітництва	063. Суспільна непокор	Берислав	Південь	18/06/2022	https://suspilne.media/251530-na-hersonsini-kolektiv-pedagogicnogo-koledzu-vidmovivsa-pracuvati-za-rosijskimi-programami/
234	Бойкот транснаціональної компанії PariMatch для припинення діяльності та інвестицій у Росії через агресію проти України	2. Відмова від співробітництва	2.2. Відмова від економічного співробітництва	071. Бойкот споживачів	Київ	Північ	20/06/2022	Interview with Mykola davydiuk on May 2th 2022. Videos of actions: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1xGmyB4euX9p8bD7eszQnfzqD-nzGAE
235	У тимчасово окупованому Сімферополі невідомі розклеїли листівки з написом, що кримчани чекають звільнення півострова.	1. Протест і переконання	1.2. Спілкування із широкою аудиторією	009. Листівки, памфлети і книги	Сімферополь	Південь	21/06/2022	https://crimea.suspilne.media/ua/news/8170

